

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียน ด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ผู้วิจัยได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. การเสริมสร้างวินัย

1.1 ความหมายของวินัย

1.2 ความสำคัญของวินัย

1.3 ประเภทของวินัย

2. ความรับผิดชอบ

2.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

2.2 ประเภทของความรับผิดชอบ

2.3 ความสำคัญของความรับผิดชอบ

2.4 การปลูกฝังความรับผิดชอบ

2.5 ลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ

2.6 กิจกรรมการพัฒนาความรับผิดชอบ

2.7 ทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

3. กลยุทธ์ในการพัฒนา

4. การวิจัยปฏิบัติการ

5. บริบทโรงเรียนศรีสุขพิทยาคม

6. การเก็บข้อมูลแบบสามเส้า

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การเสริมสร้างวินัย

1. ความหมายของวินัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 20) ได้ให้ความหมายของวินัย ได้ว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบ เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมซึ่งคนส่วนมากเห็นว่า วินัยเกิดจากการดูแลควบคุมในระยะแรกที่ได้เคยยั้งเอาไว้ การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและการแนะนำบอกกล่าวด้วยเหตุผล โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกบังคับต้องนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อสร้างความเคยชิน และเกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติตาม ส่วนมากการใช้วินัยภายนอก มักเกิดในลักษณะภาวะจำยอมเกรงกลัวอำนาจและการลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติหรือเสริมแรง เช่น ให้อ่านหนังสือหรือลงโทษ ทำให้เด็กตกอยู่ในภาวะจำใจและไม่เต็มใจ

พระเมธีธรรมภรณ์ (2541 : 7) กล่าวว่า วินัย ในพระไตรปิฎก หมายถึง อุบายสำหรับฝึก กาย วาจา นั่นคือ เรื่อง ของศีล ส่วนวินัยในการดำรงชีวิต ปราชญ์ทั้งหลายให้ความหมายว่า คือ กระบวนการปฏิบัติเป็นอุบายฝึกกาย วาจา และใจ

สมบูรณ์ สิงห์คำป้อง (2542 : 36) ให้ความเห็นว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวของตัวบุคคล ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ให้ประพฤติตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผนตามที่สังคมกำหนดไว้โดยไม่ถือว่าเป็นการบังคับให้กระทำ

นงนภัส เอี่ยมละออ (2544 : 6) ได้กล่าวว่า วินัย หมายถึง ความสามารถที่จะควบคุมตนเองในด้านของความประพฤติ การยอมรับในระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งการดูแลให้คำแนะนำโดยใช้หลักเหตุผลหรือวิธีการลงโทษตามสภาพของสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2545 : 72) ได้ให้ความหมายของวินัย หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันอย่างสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งกันและกัน

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว พอสรุปได้ว่า วินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กติกาต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในสังคมให้ปฏิบัติตนอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขของตนเองและสังคม

2. ความสำคัญของวินัย

พนัส หันนาคินทร์ (2521 : 197) ได้เห็นความสำคัญของวินัยในโรงเรียนมีส่วนช่วยต่อความเจริญของนักเรียนและโรงเรียน โดยกล่าวว่า วินัยช่วยสร้างและรักษาไว้ ซึ่งสภาพอัน

จำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนหากขาดวินัยแล้วการดำเนินงานของโรงเรียนก็จะ
เป็นไปโดยยากลำบาก และในที่สุดจะเป็นผลเสียมาสู่นักเรียนในที่สุด

กรมสามัญศึกษา (2542 : 21) ได้ให้ความสำคัญและประโยชน์ของวินัย ดังนี้

1. เป็นเครื่องป้องกันความเสื่อมเสีย
2. ช่วยให้การระเบียบวินัยและเป็นคนดี
3. เมื่อฝึกบ่อย ๆ จนเป็นนิสัยจะช่วยให้ทำงานสำเร็จ

ชาลววิทย โสภิตะชา (2546 : 19) สรุปความสำคัญของวินัยได้ว่า ความสำคัญ คุณค่า
และประโยชน์ของความมีระเบียบวินัยจะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลและสังคม ดังนี้

1. สร้างให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถเข้าร่วมกับสังคม
ได้อย่างปกติสุข

2. สร้างบุคคลให้เป็นคนมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมตนเองให้อยู่
อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

3. สร้างให้บุคคลเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามระเบียบกฎเกณฑ์ของ
สังคมและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

4. ทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย มีกฎกติกา สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติ

วินัย เป็นเครื่องเตรียมตัวนักเรียน สำหรับการดำเนินชีวิตในภายหน้าเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่
ผู้ใหญ่มีเสรีภาพเต็มที่ ก็ไม่ได้หมายความว่าทำอะไรตามใจชอบ เสรีภาพที่ใช้ตอนเป็นผู้ใหญ่
จะต้องผูกพันอยู่กับความรับผิดชอบอย่างใกล้ชิดด้วยการให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการปกครอง
ตนเอง เป็นสิ่งที่ครูจะต้องเอาใจใส่ ปลูกฝังอยู่เสมอ จนเป็นนิสัยติดตัวไปภายหน้า เป็นสิ่งสำคัญ
ในการเสริมสร้างคนให้มีวินัยในตนเองและเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมืองอันจะเป็นผลดีต่อ
ประเทศชาติ

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า วินัยเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการอบรมคนให้
เป็นผู้มีระเบียบจะช่วยส่งเสริมปลูกฝังคนในสังคมให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ สามารถควบคุม
ตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ วินัยยังมุ่งที่จะให้การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมในอันที่จะ
อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ นอกจากนั้นวินัยยังมีความจำเป็น สำหรับปฏิบัติตนของบุคคลในกลุ่ม
เพราะสมาชิกของกลุ่มจะต้องควบคุมตัวเองและร่วมมือกับผู้อื่น

3. ประเภทของวินัย

พนัส หันนาสินทร์ (2521 : 153-155) กล่าวถึงวินัยโรงเรียน หมายถึง การรู้จักปกครอง
ตนเอง การกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ คือ

นักเรียน และได้แบ่งวินัยไว้เป็น 3 ประเภท คือ

1. วินัยเฉียบขาดแบบทหาร คือการใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียนทำดี เพราะกลัวถูกลงโทษ วินัยชนิดนี้ตรงกับสุภาษิตที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” ซึ่งเมื่อนักเรียน ทำดีจนเป็นนิสัยแล้วต่อไปภายหน้าจะติดนิสัยไม่ทำความชั่ว แต่ก็มีผู้ไม่เห็นด้วยโดยอ้างว่าเป็น การผิดหลักการประชาธิปไตย

2. วินัยแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน แนวคิดนี้ ถือว่าเมื่อนักเรียนได้ทำสิ่งที่ตนสนใจแล้ว ปัญหาเรื่องวินัยก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ โรงเรียนจะใช้เพื่อแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน

3. วินัยที่เกิดจากรู้จักความรับผิดชอบและเกียรติของตน มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียน มีความประพฤติดี โดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือเกียรติของตน รู้จักรับผิดชอบต่อ การรักษาเกียรตินั้น

ธิติมา จักรเพชร (2544 : 9) แบ่งวินัยเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยในตนเอง (Self Discipline) หมายถึงกระบวนการหรือวิธีการที่ปฏิบัติ เพื่อบังคับตนเองให้ปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองแล้วก็จะลดปัญหาในด้านการ ปกครองนักเรียนได้เป็นอย่างมาก โรงเรียนไม่จำเป็นต้องออกข้อบังคับ ระเบียบ การควบคุม ให้มากมายและการปกครองก็จะสะดวกสบาย เพราะตนเองจะต้องรู้จักควบคุมพฤติกรรมของ ตนเอง ให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางได้อย่างสุขสบาย รู้จักความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ตนรับผิดชอบ

2. วินัยเพื่อส่วนรวมหรือวินัยเพื่อหมู่คณะ (External Authority Discipline) หมายถึง วินัยที่ออกมาจากอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ส่วนรวมปฏิบัติตาม ให้เกิดความเป็น ระเบียบเรียบร้อยขึ้น วินัยส่วนรวมนี้ จะต้องตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางกลาง ๆ ให้ทุกคนสามารถ ปฏิบัติตามได้เช่นวินัยในการแต่งกาย วินัยในเรื่องการทำความเคารพ ซึ่งมีข้อดี คือ

2.1 สามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน ให้อยู่ในระดับที่ดีและควร ส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น

2.2 รู้จักดำเนินงานอย่างได้ผลแก่ส่วนรวม

2.3 สามารถควบคุมตนเองให้เป็นไปตามความต้องการและข้อตกลงของ สังคม

2.4 สามารถดำเนินงานเป็นหมู่คณะ โดยมีคณะดำเนินงานซึ่งคณะกรรมการ จะต้องเป็นผู้มีวินัยที่ดี จึงจะทำงานของหมู่คณะได้สำเร็จ

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเภทของวินัยมี 2 ประเภท คือวินัยในตนเองและวินัยทางสังคม หรือส่วนรวม วินัยทั้ง 2 ประเภทนี้ จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถมีประพฤติดังอยู่ในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายของสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความรับผิดชอบ

1. ความหมายของความรับผิดชอบ

การมีวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบนั้นสามารถปรับพฤติกรรมในการแสดงออกให้เกิดความรับผิดชอบขึ้นในตนเอง โดยมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียร ละเอียดรอบคอบ เอาใจใส่ต่องานเคารพกฎระเบียบและยอมรับการกระทำของตนเองโดยนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

บุญเดือน ปิ่นแสง (2535 : 46) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึงความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสนใจ พากเพียรละเอียดรอบคอบ มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนยอมรับผลการกระทำของตนด้วยความเต็มใจพร้อมทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

คะนิงรัตน์ ลาโพธิ์ (2535 : 38) สรุปว่าความรับผิดชอบ คือความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ทั้งต่อตนเองและสังคมด้วยความผูกพัน ความพากเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสียไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูกไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่นทั้งพร้อมพยายามจะปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

จุรีรัตน์ นันทยทวิกุล (2538 : 24) ได้กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึงคุณลักษณะหนึ่งของบุคคลที่แสดงออกในลักษณะมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่มีความละเอียดรอบคอบ มีการวางแผน มีความซื่อสัตย์เพียรอดทนเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสียและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

กุลนาล ครุฑครองพันธ์ (2538 : 32) ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบหมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความพยายาม ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำหรือปฏิบัติและยอมรับผลการกระทำทั้งในด้านดีและด้านเสีย พร้อมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

กรรมภรณ์ ดวงแจ่มกาญจน์ (2541 : 34) สรุปว่าความรับผิดชอบ หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบคอบเพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามมุ่งหมายและแม้ว่าผลงานที่ออกมาจะประสบความสำเร็จกับความล้มเหลวก็ยอมรับผลแห่งการกระทำนั้นด้วยความเต็มใจ

สมบุรณ์ สิงห์คำป่อง (2542 : 42) สรุปว่า ความรับผิดชอบเป็นการยอมรับในการกระทำของตน การยอมรับการกระทำด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะผลดีหรือผลร้ายไม่ว่าจะถูกหรือผิดไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดผลดีขึ้น ความรับผิดชอบทำให้นุคลากรปฏิบัติหน้าที่

อมรรณ แก้วพ่อง (2542 : 65) สรุปว่าความรับผิดชอบหมายถึงความสนใจความตั้งใจของบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการรักษาสิทธิหน้าที่ของตนยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสียทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความขยันหมั่นเพียร และละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและยอมรับผลการกระทำนั้นทั้งด้านดีและด้านเสียเพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดียิ่งขึ้น

2. ประเภทของความรับผิดชอบ

มีผู้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบออกเป็นหลายประเภทแต่พอสรุปได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยบุญเดือน ปิ่นแสง (2535 : 30) ได้แบ่งความรับผิดชอบดังต่อไปนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะต้องดำรงให้อยู่ในฐานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้จักว่าอะไรผิด อะไรถูก ยอมรับผลการกระทำของตน ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในตนเองย่อมไตร่ตรองดูรอบคอบก่อนว่าสิ่งที่ตนกระทำลงไปนั้นจะมีผลเสียหรือไม่ และจะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่จะทำให้เกิดผลดีเท่านั้น

2.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงสังคมขนาดใหญ่ ความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลทุกคนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมเล็กที่สุดคือครอบครัว จนถึงสังคมระดับใหญ่ คือ

ประเทศชาติ การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสังคมไม่มากก็น้อย บุคคลทุกคนจึงต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพที่ตนดำรงอยู่ บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคม ดังต่อไปนี้

2.2.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การรักษาทrophicสมบัติของส่วนรวม การช่วยเหลือผู้อื่น และการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

2.2.2 ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ การเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง การช่วยเหลืองานบ้าน และการรักษาชื่อเสียงของครอบครัว

2.2.3 ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู อาจารย์ ได้แก่ การตั้งใจเล่าเรียน การเชื่อฟังครู – อาจารย์ การปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน และการรักษาทrophicสมบัติของโรงเรียน

2.2.4 ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่ การช่วยดักเตือนแนะนำเมื่อเพื่อนทำผิด การช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสม การให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด การไม่ทะเลาะกัน ไม่เอาเปรียบ และการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

นกลีลา สุขธินไทย (2531 : 89-90) ได้แยกประเภทของความรับผิดชอบต่อออกเป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง

1.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่สูงจะถือว่างานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปตามหน้าที่ของตนนั้นสำคัญที่สุดซึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดและปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ที่วางไว้เป็นแนวทางอย่างเคร่งครัด

1.2 ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนทั้งในแง่ดีและไม่ดีทั้งนำข้อบกพร่องในอดีตมาเป็นข้อเตือนใจในการทำงานครั้งต่อไป ซึ่งจะพิจารณาอย่างรอบคอบเสียก่อนว่าสิ่งที่ทำต่อนั้นจะเกิดผลดีผลเสียอย่างไรหรือไม่

2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม

เป็นความรับผิดชอบที่ต้องการให้เกิดขึ้นในพลเมืองของไทยซึ่งมักจะเป็นผู้ที่คิดก่อนทำเสมอว่าการกระทำของตนจะมีผลกระทบกระเทือนเกิดผลเสียต่อคนอื่นหรือไม่และไม่ถือเอาความพอใจความสะดวกสบายของตนแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่คนอื่นหรือสังคมส่วนรวม ตัวอย่างเช่น ปัญหาการจราจร ปัญหามลภาวะ ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคนขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

ทั้งสิ้น เนื่องจากเห็นประโยชน์และความสบายส่วนตนมากจนไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติ

เพชรินทร์ ปฐมวาณิชกะ (2535 : 11) ได้วิเคราะห์ห้วงค์ประกอบความรับผิดชอบสรุปได้ 4 ด้านดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมให้ลุล่วงไปด้วยดีมีประสิทธิภาพทันตามเวลาที่กำหนดซึ่งในที่นี้อาจมีความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนด้วยในส่วนนี้มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงต่อนักเรียน หมายถึงการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายด้วยความขยันหมั่นเพียรละเอียดรอบคอบ อดทน ซื่อสัตย์และมีระเบียบวินัย

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ของตนที่มีครอบครัวปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

3. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา มีลักษณะเกี่ยวข้องกับนักเรียนเช่นเดียวกัน หมายถึงการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษารักษาผลประโยชน์เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้สถานศึกษา

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรู้บทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อส่วนรวมเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม รวมทั้งชักจูงให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามกิจกรรมเพื่อความผาสุกของสังคม

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2528 : 70-71) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อ

ประกอบด้วย

1. วินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง

1.1 วินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น รู้จักหน้าที่ ตั้งใจจริงในการปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติตนเป็นทางไปสู่ความเป็นพลเมืองดีการศึกษาเป็นส่วนสำคัญ โดยการส่งเสริมและปลูกฝังระเบียบวินัยให้แก่คนในชาติการยอมรับเหตุผลกล้าแสดงออกกล้ารับผิดชอบขยันขันแข็งใจและมัธยัสถ์

1.2 ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เช่น ช่วยเสริมสร้างความสุขในสังคม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การวางตัวอย่างให้เกิดริชชิ่งกันและกันความอดทน อดกลั้น สงบเสงี่ยม

1.3 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่เป็นผลมาจากความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสมปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีมานะ อดทน ไม่หะหลวม ไม่

ละเมิดประโยชน์ของสาธารณะ รวมทั้งหน้าที่เสียภาษี การรับราชการทหารและการใช้สิทธิเลือกตั้ง

2. วินัยด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

การบำเพ็ญประโยชน์เป็นเรื่องดีงามของมนุษย์ที่ควรกระทำเพราะจะทำให้ผู้อื่นได้รับความสุขอันเป็นการแบ่งเบาภาระ สวัสดิ์ ประทุมราช (ม.ป.ป. : 287) กล่าวว่า การบำเพ็ญประโยชน์หมายถึง การเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โดยตนเองไม่เดือดร้อนจากการช่วยเหลือนั้น การบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน เช่น การเก็บขยะ การทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน การปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ การบำเพ็ญประโยชน์นอกโรงเรียน เช่น การทำความสะอาดสวนสาธารณะ วัด การดูแลเด็กเล็กตามสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (ม.ป.ป. : 217) กล่าวว่า การบำเพ็ญประโยชน์ว่าเป็นการแบ่งเบาภาระช่วยทำให้งานนั้น ๆ สำเร็จได้ด้วยรวดเร็วและมีผลดียิ่งขึ้น การที่อยู่ร่วมกันในโรงเรียน ในหมู่บ้านหรือชุมชน ทุกคนในโรงเรียนและชุมชนก็มีหน้าที่ต่าง ๆ กัน แต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน เช่น การบำเพ็ญตนของสมาชิกยูวาคาชาด ควรกระทำดังนี้

1. ช่วยรักษาความสะอาดห้องเรียน
2. ช่วยรักษาความสะอาดโรงเรียน เช่น บริเวณโรงเรียน ระเบียบ
3. ช่วยคนครัวขัดล้างทำความสะอาดเครื่องครัว
4. ช่วยครูบรรณารักษ์ทำความสะอาดห้องสมุด
5. ช่วยขายหญ้า เก็บเศษกระดาษ เก็บกวาดขยะมูลฝอยให้โรงเรียนสะอาด
6. ช่วยปลูกต้นไม้ในโรงเรียน รวมทั้งดูแลรักษาต้นไม้
7. ช่วยให้ที่นั่งในการโดยสารกับเด็กและคนชรา
8. ช่วยถือกระเป๋าสิ่งของเมื่อพบผู้หอบหิ้วสัมภาระมาก

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมาแล้วนั้นสรุปได้ว่า ประเภทของความรับผิดชอบต่อส่วนรวมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมให้ลุล่วงไปด้วยดี
2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม หมายถึง การรู้รักษาบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อส่วนรวม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

3. ความสำคัญของความรับผิดชอบ

คะเนิงรัตน์ ลาโพธิ์ (2535 : 44-45) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นคุณลักษณะที่ดีงามในสังคม ควรปลูกฝังให้เกิดในตัวบุคคลทุกคนซึ่งถ้ากล่าวไปแล้วหากบุคคลมีความรับผิดชอบจะมีผลดีดังนี้

1. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายได้ทันเวลา
2. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

3. ความรับผิดชอบเป็นสิ่งเกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงานสอดคล้องกับกฎจริยธรรมและหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องมีการบังคับจากผู้อื่น

4. ทำให้เกิดความก้าวหน้า สงบสุข เรียบร้อยแก่สังคม

กฤษณา กรุฑาครองพันธ์ (2538 : 33) ได้กล่าวถึงผลเสียของการขาดความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. คนที่ขาดความรับผิดชอบย่อมจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจในการทำงานสำคัญใด ๆ และมักจะได้รับคำตำหนิในการทำงาน
2. คนที่ขาดความรับผิดชอบจะเป็นคนเฉื่อยชาไม่สามารถแก้ไขอุปสรรคใด ๆ ได้ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ กลายเป็นคนไม่มีความสามารถและไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. คนที่ขาดความรับผิดชอบมักจะทำงานใด ๆ ไม่บรรลุจุดมุ่งหมายได้ทันเวลา
4. ไม่ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในสังคมทำให้สังคมวุ่นวายไม่เรียบร้อยไม่มีระเบียบ

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุขในสังคมส่วนรวมได้

4. การปลูกฝังความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็กและพัฒนาไปเรื่อย ๆ ดังนั้นการปลูกฝังความรับผิดชอบ ผู้ใหญ่จึงต้องคอยอบรมและปลูกฝังความรับผิดชอบในสิ่งที่ถูกต้องและดีงามให้นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

เสรี อินทร์คง (2535) ได้สรุปข้อเสนอแนะในการปลูกฝังความรับผิดชอบ ทางการทำงานของบุคคลว่า ควรฝึกให้มีนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่วัยเด็กทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน โดยเริ่มให้ทำงานที่ง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อมอบหมายงาน ที่ให้ทำแล้วก็ควรให้เด็กได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ มีประสบการณ์ทำงานด้วยตนเองเพื่อให้เด็ก เกิดความเชื่อมั่น ไม่ปิดความรับผิดชอบในหน้าที่การงานให้แก่ผู้อื่น ให้ทำงานสำเร็จเป็นชิ้น เป็นอัน โดยไม่ละทิ้งงานที่ทำไว้แล้วชี้แจงให้เด็กรู้ขอบเขตของตนว่ามีอะไรบ้าง เพื่อมิให้ก้าว ก้าวงานของคนอื่น ๆ และต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการปลูกฝัง ให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน

รศ.นันทน์ ไผ่ตรีจิต (2542 : 44) กล่าวว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับ นักเรียนควรปลูกฝังให้เหมาะสมกับวัย การสอนความรับผิดชอบแก่นักเรียนในโรงเรียนนั้น นอกจากจะสอนในเนื้อหาหรือการบอกกล่าว วิธีปลูกฝังความรับผิดชอบแก่นักเรียนโดยการ นำเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนภายใน โรงเรียน ซึ่งในการปลูกฝังต้องใช้เวลาานพอสมควร

อมรรวรรณ แก้วผ่อง (2542 : 73) สรุปว่า การพัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบ ให้กับนักเรียนจะต้องเข้าใจและรู้วิธีการพัฒนาที่เหมาะสม เพราะการพัฒนาที่เหมาะสมจะส่งผล ถึงการปรับและพัฒนาตัวเด็กในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความคิด และการกระทำที่บ่งบอกถึงความ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมที่เขาอาศัยอยู่

กมลวิทย์ วันวิชัย (2545 : 19) สรุปว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบให้เด็กเป็นสิ่ง สำคัญที่ต้องเสริมตั้งแต่วัยเด็กทั้งที่บ้านและโรงเรียน โดยเริ่มให้ทำงานบ่อย ๆ ที่เหมาะสมกับวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อมอบหมายงานให้ทำแล้วก็ควรให้เด็กได้รับผิดชอบงาน อย่างเต็มที่ เพื่อให้มีประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนา ตนเองให้มีความรับผิดชอบทั้งในด้านการเรียนและการทำงาน

พรรณี ทองทับ (2545 : 30) สรุปว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน บุคคลควรฝึกให้มีนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่ในวัยเด็กทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน โดยเริ่มให้ทำงานง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล และเมื่อมอบหมายงานให้ทำก็ควรให้เด็กได้ รับผิดชอบอย่างเต็มที่ มีประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเอง เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่น หัด ไม่ให้ปิดความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนให้กับผู้อื่น ให้ทำงานสำเร็จเป็นชิ้นเป็นอัน โดยไม่ก้าวล่วงงานของผู้อื่นและต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานตนเองและผู้อื่นซึ่ง ทั้งหมดนี้จะเป็นการปลูกฝังให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสรุปได้ว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบ ควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งไปสู่วัยรุ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบอย่างยั่งยืน การปลูกฝังความรับผิดชอบให้กับนักเรียน จะต้องรู้หลักและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมทั้งด้านความคิดและการกระทำที่บ่งบอกถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2528 : 70-71) กล่าวว่าความรับผิดชอบ ประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น รู้จักหน้าที่ ตั้งใจจริงในการปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติตนเป็นทางไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี การศึกษาเป็นส่วนสำคัญ โดยการส่งเสริมและปลูกฝังระเบียบวินัยให้แก่คนในชาติ การยอมรับเหตุผล กล้าแสดงออกกล้ารับผิดชอบ ยั้งยั้ง ซังใจและมีเกียรติ

2. ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เช่น ช่วยเสริมสร้างความสุขในสังคม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การวางตัวอย่างให้เกิดริซึ่งกันและกัน ความอดทนอดกลั้นสงบเสงี่ยม

3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นผลมาจากมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นอย่างเหมาะสม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีมานะ อดทน ไม่ห่อหุ้ม ไม่ละเมียดประโยชน์ของสาธารณะ รวมทั้งหน้าที่เสียภาษี การรับราชการทหารและการใช้สิทธิเลือกตั้ง

ไชยรัตน์ ปราณี (2531 : 54) กล่าวว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบจะต้องประกอบด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ มีหิริ โอดิตปยะ พยายามทำงานของตนให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยไม่ละเมียดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น รวมทั้งมีการเตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ยังรับรู้และยอมรับการกระทำของตนไม่ว่าผลการกระทำนั้นจะเป็นอย่างไร

สุพัตรา สุภาพ (2531 : 9) ได้ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ คือ การรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำ ต้องปฏิบัติไม่นึกถึงสิทธิเพียงอย่างเดียว เช่น เป็นนักเรียนมีสิทธิที่จะเรียนหนังสือความรับผิดชอบของการเป็นนักเรียนคือ ต้องมาเรียนสม่ำเสมอไม่หนีเรียน ความรับผิดชอบจึงเป็นการกระทำที่พึงกระทำหรือควรกระทำตามสถานภาพของบุคคล

อาวุธ พรหมมานอก (2534 : 69) กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นลักษณะที่แสดงออกมาด้วยการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความเอาใจใส่ ไม่หลีกเลี่ยงมีความพากเพียร

เพื่อคู่เป้าหมาย มีความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา และพยายามปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วง
ไปด้วยดี ขอมรับผลการกระทำของตนเองด้วยความเต็มใจทั้งด้านดีและด้านเสีย

จูริรัตน์ นันทยทวิกุล (2538 : 4-5) สรุปลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้
ดังนี้

1. มีความเอาใจใส่ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความปฏิบัติงาน
ด้วยความตั้งใจจริง โดยมุ่งที่จะผลักดันให้ประกอบกิจกรรมด้วยความสนใจ เต็มใจทำอย่าง
สม่ำเสมอ มีจุดหมายปลายทาง มีใจจดจ่อ มีสมาธิเพื่อให้งานในหน้าที่ของตนหรืองานที่ได้รับ
มอบหมายเสร็จเรียบร้อย ติดตามงาน ไม่ละเลยทอดทิ้ง หรือหลีกเลี่ยงและหาทางป้องกันไม่ให้
เกิดความบกพร่องเสื่อมเสียในงานที่ตนรับผิดชอบ

2. มีความละเอียดรอบคอบ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงการรู้จัก
ใคร่ครวญในการงานที่ทำ เพื่อให้ถูกต้องและสมบูรณ์ รู้จักคิดก่อนทำว่างานนั้นจะมีผลดีผลเสีย
อย่างไรบ้างวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น และหาทางป้องกันไว้ล่วงหน้าและเมื่อ
ทำงานเสร็จแล้วต้องตรวจทานว่าถูกต้องเรียบร้อยดีหรือยัง

3. มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้
ได้รับผลสำเร็จในงานที่ทำและทำด้วยความระมัดระวัง เอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง ไม่ชอบอยู่เฉย
หรือว่างงาน ริเริ่มงานแสวงหางานใหม่ ๆ อยู่เสมอ

4. มีความอดทน หมายถึง ความสามารถของร่างกาย ความคิด และจิตใจที่
จะทนต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้นาน ๆ จนทำให้สำเร็จ โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคใด ๆ มี
ร่างกายแข็งแรง มีจิตใจเข้มแข็ง ควบคุมตนเองได้ดีเมื่อเกิดความเหนื่อยอ่อนหรือเกียจคร้าน

5. มีความตรงต่อเวลา

6. การยอมรับผลการกระทำของตน หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่
แสดงออกถึงการยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำไป ไม่ว่าผลของงานนั้นจะออกมาดีหรือไม่ดีก็ตาม

7. การปรับปรุงงานของตนให้ดียิ่งขึ้น หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่แสดง
ถึงการติดตามงานที่ได้กระทำไปแล้ว ถ้าไม่ดีก็พยายามปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

นภดล ภวนะวิเชียร (2540 : 70-71) กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมหลักที่แสดงถึง
ความรับผิดชอบว่าประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก 5 ประการ คือ

1. ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ ประกอบด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ คือ

1.1 รับผิดชอบต่อสิ่งที่กระทำ

1.2 ขอมรับว่าหน้าที่เป็นสิ่งที่ตนต้องกระทำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

6. มีความเพียรพยายาม ไม่หวั่นไหวเมื่อเผชิญอุปสรรค
7. มีความยุติธรรมต่อผู้ร่วมงาน
8. ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
9. รักษาและเคารพระเบียบกฎเกณฑ์
10. ตรงต่อเวลา
11. ยอมรับผลการกระทำ

กมลวิทย์ วันวิชัย (2545 : 16) สรุปว่า ความรับผิดชอบเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการเรียนและการทำงาน บุคคลที่มีความรับผิดชอบจะมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายาม อุดหนุนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีขึ้น มีการวางแผนให้การทำงาน มีความละเอียดรอบคอบ รู้จักตั้งจุดหมายในการทำงาน และสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

อมรรวรรณ แก้วผ่อง (2542 : 71-72) สรุปว่า ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองมีลักษณะดังนี้

1. เอาใจใส่การทำงานและการเรียน
2. มีความเพียรพยายาม
3. ใช้ความสามารถของตนเต็มที่
4. กล้าเผชิญความจริง และยอมรับผลการกระทำของตน
5. รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่อย่าง
6. รักษาสิทธิ และหน้าที่ของตน โดยไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของตนและผู้อื่น
7. ตรงต่อเวลา
8. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์
9. ปรับปรุงงานในหน้าที่ที่มีต่อตนเอง และที่มีต่อสังคมให้ดีขึ้น
10. ดูแลสุขภาพอนามัยของตนและสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่าง

เหมาะสม

พรรณี ทองทับ (2545 : 26) สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายรักษาสิทธิและหน้าที่ของตน ยอมรับการกระทำของตนทั้งผลดีและผลเสียทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

จากความหมายดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ หมายถึง การแสดงออกตามพฤติกรรมที่มีคุณลักษณะความรับผิดชอบในตนเองทุก ๆ ด้าน เช่น รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ รู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำต้องปฏิบัติ มีความเอาใจใส่ มีความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลา ปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง มีระเบียบวินัย มีความอดทน ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการทำงาน รักษาและเคารพระเบียบกฎเกณฑ์ ตั้งใจเล่าเรียนใฝ่หาความรู้ประพฤติดนอย่างเหมาะสม และสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วงไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

6. กิจกรรมการพัฒนาความรับผิดชอบ

กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนประกอบด้วย

1. กิจกรรมประจำวัน
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. กิจกรรมพิเศษ
4. แบบบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบ

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมที่นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนเป็นประจำในแต่ละวันขณะอยู่ที่โรงเรียน ได้แก่ การมาเข้าแถว การทิ้งขยะ การแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน การรับประทานอาหาร การทำเวรประจำวัน การจัดโต๊ะเรียน ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาที่สุด คือ ครูเวรประจำวัน ครูประจำชั้น และเพื่อนนักเรียน โดยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและจดบันทึกผลการสังเกตลงในแบบสังเกตที่ 1 และที่ 2

2. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียนที่ครูผู้สอนหรือครูประจำชั้นและนักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนนั้นบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งในการประเมินกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูประจำวิชา หรือครูประจำชั้นเป็นผู้ประเมิน โดยใช้แบบสังเกตที่ 3 คอยสังเกตพฤติกรรมขณะทำการเรียนการสอนแล้วบันทึกผลลงในแบบสังเกตและให้นักเรียนประเมินตนเองในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง

3. กิจกรรมพิเศษ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รับการพัฒนาด้านความรับผิดชอบ นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมประจำวัน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจัดทำขึ้นและดำเนินการควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละสัปดาห์

โดยจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 3 ครั้ง รวม 8 สัปดาห์ 24 ครั้ง ในคาบกิจกรรมโฮมรูม คาบอิสระ และคาบประชุมวันสุดท้าย โดยมิขึ้นตอนการจัดดังนี้

3.1 กำหนดจุดหมายของกิจกรรม

3.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

3.3 กำหนดกิจกรรมพัฒนาความรับผิดชอบ

3.4 นำไปพัฒนาส่งเสริมด้านวินัยด้านความรับผิดชอบต่อนักเรียนต่อไป

4. แบบบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบ เป็นแบบบันทึกพฤติกรรมที่นักเรียนใช้ในการบันทึกความรับผิดชอบของตนเอง โดยนักเรียนเป็นผู้บันทึกมีเพื่อน 1 คน และครูร่วมแสดงความคิดเห็นในการบันทึกด้วย ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 กำหนดจุดหมายในการสร้างแบบบันทึก

4.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

4.3 กำหนดขอบเขตของพฤติกรรมความรับผิดชอบที่นักเรียนจะต้อง

บันทึก

4.4 กำหนดรูปแบบของแบบบันทึกพฤติกรรม

4.5 สร้างแบบบันทึกกิจกรรมแล้วตรวจสอบคุณภาพของการบันทึก

7. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับความรับผิดชอบ มี 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเอง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2534 : 62) ได้สรุปทฤษฎีการมีวินัยในตนเองของ เมารเรอร์ (Mowrer) ไว้ว่า การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลนั้น นักจิตวิทยาบอกว่าจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะแรกจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จุดเริ่มต้น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับมารดา หรือผู้เลี้ยงดูอันจะนำไปสู่ความสามารถในการควบคุมตัวเองเมื่อเติบโตขึ้น การเรียนรู้ของทารกจะเกิดขึ้นหลายระดับและมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. จุดเริ่มต้นอยู่ที่การทารกได้รับการบำบัดความต้องการ เช่น หัวก้ได้ดื่มนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ เมื่อทารกได้รับก็จะได้รับความรู้สึกสบายพอใจ ความรู้สึกนี้จะติดตาตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโต

2. ขึ้นต่อมาเมื่อทารกได้รับการบำบัดตามต้องการจนพอใจแล้วสิ่งที่เกิดควบคู่กับเหตุการณ์นี้อยู่เสมอทุกครั้ง คือ การปรากฏตัวของมารดาหรือผู้เลี้ยง

3. การรับรู้ขั้นต่อมาของเด็กก็คือ ความสุข ความพอใจของเด็กที่เกิดจากการบำบัดความต้องการต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดจากมารดา ทำให้การปรากฏตัวของมารดาค่อยให้เกิดความพอใจความสุขแก่เด็กได้

เมอเรอร์ เชื่อว่าการเรียนรู้ที่เกิดเป็นลำดับขั้น ชั้นแรกจะเป็นรากฐานของการเรียนรู้ขั้นต่อไป ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กคือ มารดาผู้เลี้ยงดู จะเป็นแบบอย่างให้แก่เด็ก ได้เลียนแบบทั้งคำพูดการกระทำ ทั้งทางดี และไม่ดี เช่น เด็กเห็นบิดาสูบบุหรี่เสมอ เด็กก็จะสูบบุหรี่และเกิดความทุกข์ความพอใจ ผู้ที่ไม่ผ่านการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่กล่าวแล้วจะกลายเป็นผู้ขาดวินัยในตนเอง ขาดความขยันขันแข็งใจ ในการกระทำและกลายเป็นผู้ทำผิดกฎเกณฑ์และกฎหมายของบ้านเมืองอยู่เสมอในวัยที่รุนแรงอาจกลายเป็นอาชญากรหมดโอกาสที่จะแก้ไขได้

2. ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรม

การที่บุคคลจะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมต่าง ๆ นั้น ความต้องการกระทำเป็นเหตุสำคัญ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2534 : 64) และความสำคัญนี้ เชื่อว่าการควบคุมของอีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) ร่วมกันช่วยให้เกิดความต้องการแสดงเพื่อผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ในแต่ละคนจะมีพลังควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ส่วนผสมที่ไม่เท่ากัน และอาจจะแบ่งบุคคลตามคุณลักษณะทั้งสองนี้รวมกันออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. พวกปราศจากจริยธรรม หมายถึง พวกที่มีพลังทั้งสองนี้น้อยมากโดยบุคคลจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตนฝ่ายเดียวเป็นพวกที่ไม่สามารถควบคุมตัวได้
2. พวกเอาแต่ใจ หมายถึง พวกที่มีพลังอีโก้มีพลังควบคุมซูเปอร์อีโก้มากขึ้นแต่ก็จัดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและกระทำทุกอย่างเพื่อพอใจและผลของตนเอง
3. พวกชอบคล้อยตาม หมายถึง บุคคลที่มีพลังอีโก้มีพลังเหมือนสองประเภทแรก แต่มีพลังควบคุมของซูเปอร์อีโก้มากกว่า คือ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลักและคล้อยตามผู้อื่น โดยไม่ไตร่ตรองคนพวกนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มหรือสังคม
4. พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้ระดับปานกลาง แต่มีพลังควบคุมซูเปอร์อีโก้มาก พวกนี้จะยอมรับกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม คนพวกนี้ขาดความยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผล แต่ก็เป็นหลักให้กับสังคมได้
5. พวกเห็นแก่คนอื่นอย่างมีเหตุผล หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโก้มากขณะเดียวกันก็มีพลังซูเปอร์อีโก้มากเช่นกัน ทำให้เกิดความสมดุล ระหว่างการทำตาม

กฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผล บุคคลประเภทนี้จะมีความสามารถควบคุมตนเองได้ไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสังคมหรือกลุ่มอย่างปราศจากเหตุผล นักทฤษฎีเชื่อว่า เป็นขั้นบุคลิกภาพได้พัฒนาถึงขีดสูงสุดของมนุษย์

กลยุทธ์ในการพัฒนา

การเสริมสร้างวินัยนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูอาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนดไว้ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนให้มีบรรยากาศให้เหมือนบ้าน ที่มีครูประจำชั้นและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกันและมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัว และการวางแผนชีวิตเป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูม จะช่วยให้ครูประจำชั้นรู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถ และป้องกันปัญหาของนักเรียน แนวดำเนินการจัดกิจกรรมโฮมรูม มีดังนี้

1. กำหนดกิจกรรมโฮมรูม โดยยึดตามความต้องการของนักเรียน ให้ นักเรียนมีส่วนช่วยในการกิจกรรมโฮมรูม ดังนี้

1.1 สำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

1.2 พิจารณาเลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนหรือให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ

1.3 การจัดกิจกรรมโฮมรูมแต่ละครั้ง ควรมีหลักฐานในการดำเนินการ ทั้งก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการ ซึ่งอาจเขียนรูปแบบของบันทึกการจัดกิจกรรม หรืออื่น ๆ รวมทั้งให้มีการบันทึกสรุปผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการบันทึกอาจบันทึกในแผนการจัดกิจกรรมหรือแบบฟอร์มบันทึกที่แยกออกมาต่างหากก็ได้

1.4 ประเมินผลการจัดกิจกรรมและจัดทำรายงาน

2. โรงเรียนกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูม หรือมีคู่มือในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งโดยมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหา สาระที่สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน ในการพัฒนานักเรียน ครูประจำชั้นก็ดำเนินการตามนั้น แต่ให้มีความยืดหยุ่นในการกำหนดหัวข้อ และวิธีการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมและทันสมัยได้ด้วย

3. วิธีการผสมผสาน โดยยึดความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียน ในการจัดกิจกรรมโฮมรูม

4. วิธีอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

กิจกรรมโฮมรูมได้ดำเนินการโดยจัดเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูประจำชั้นและนักเรียนเป็นดั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน และมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยแบ่งเวลาออกเป็น 2 ช่วง คือภาคเช้าหลังกิจกรรมหน้าเสาธงใช้เวลาประมาณ 10 นาที ภาคเช้าจะเน้นเรื่องระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อการศึกษเล่าเรียน มารยาท ความรับผิดชอบ การรักษาความสะอาด และตอนเย็นเวลา 15.30 – 16.00 น. จะเน้นเรื่องการดูแลความสะอาดเวรประจำวันของห้องเรียน และการรับผิดชอบต่อดูแลความสะอาดพื้นที่รับผิดชอบนอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัย ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัว การวางแผนชีวิตเป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูม จะช่วยให้ครูประจำชั้นรู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย

2. กิจกรรมสัญญาใจ เป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างได้ตกลงเป็นพันธผูกพันระหว่างนักเรียนกับครูประจำชั้นว่าจะปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ ตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นแล้วให้นักเรียนเลือกคำสัญญาที่นักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับตนเองและคาดว่าจะสามารถปฏิบัติตามได้ โดยนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทุกคนได้เขียนสัญญาไว้กับครูประจำชั้นพร้อมกัน โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยกำหนดขอบเขตของคำสัญญาตามกรอบการวิจัย กล่าวคือจะไม่มาโรงเรียนสาย จะไม่ขาดเรียน โดยไม่จำเป็น จะไม่หนีเรียน จะร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนมอบหมาย จะช่วยรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนและอื่น ๆ ที่นักเรียนประสงค์จะให้คำสัญญากับครูประจำชั้น ครูประจำชั้นจะทบทวนคำสัญญาทุกวันคาบกิจกรรมโฮมรูมตอนเย็นเวลา 15.30 – 16.00 น.ของทุกวันพร้อมกับแจ้งผลการสังเกตและตรวจสอบการร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่

ละคน และชมเชยผู้ที่ปฏิบัติตามคำสัญญาดีเด่นให้นักเรียนทุกคนทราบพร้อมกับให้กำลังใจผู้ที่ปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ครบทุกข้อ ผลของสัญญาใจ คือหากนักเรียนคนใดสามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ทุกข้อและเกิดผลดีต่อทางโรงเรียน จะได้รับเกียรติบัตรชมเชยเป็นนักเรียนดีเด่นของสถานศึกษาเป็นรายด้าน ส่วนผู้ใดที่ไม่สามารถปฏิบัติตามคำสัญญาได้ทุกข้อ ก็สามารถปฏิบัติแก้ตัวตามสัญญาต่อไปจนกว่าจะสามารถทำได้ครบทุกข้อ หรือเฉพาะข้อที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

3. กิจกรรมสะอาดทุกวัน เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม โดยกำหนดให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างรับผิดชอบอยู่ 2 กิจกรรม คือกิจกรรมที่ 1.เวรประจำวันทำความสะอาดห้องเรียน โดยมอบหมายให้รับผิดชอบทำความสะอาดห้องเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5 คน คือ กลุ่มเวรวันจันทร์ถึงกลุ่มเวรวันศุกร์ แต่ละคนจะได้ปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวันคนละ 1 วัน และให้รักษาความสะอาดตลอดทั้งวันจนกว่าจะถึงเวลาเลิกเรียน ส่วนกิจกรรมที่ 2 คือ การดูแลรักษาพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายกำหนดให้เป็นรายบุคคลคนละประมาณ 25 ตารางวา ให้มีหน้าที่เก็บขยะ ปัดกวาด ฉากถางต้นไม้ วัชพืช ให้สะอาดเตียนโล่งอยู่เสมอ

4. กิจกรรมเยี่ยมบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจและรับทราบข้อมูลต่าง ๆ จากนักเรียนและผู้ปกครองในการที่จะร่วมกันพัฒนาพฤติกรรมวินัยของนักเรียน พร้อมทั้งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดและเจตคติในด้านต่าง ๆ ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาวินัยนักเรียนรวมทั้งการช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ด้วย โดยกลุ่มผู้ร่วมวิจัยจะทำการออกเยี่ยมบ้านจำนวน 2 ครั้ง โดยได้แบ่งทีมงานการเยี่ยมบ้านออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 จำนวน 3 คน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 2 คน ทำการออกเยี่ยมบ้านกลุ่มละ 2 ครั้ง พร้อมกันทั้ง 2 กลุ่ม และแบ่งนักเรียนกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ในการออกเยี่ยมบ้าน ครั้งที่ 2 จะสลับกลุ่มผู้วิจัยและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วย โดยการออกเยี่ยมบ้านแต่ละครั้งจะใช้เวลาในการออกเยี่ยมกลุ่มละ 3 วัน โดยใช้เวลาในช่วงระหว่างเวลา 17.00 – 20.00 น. แล้วใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตในการเก็บข้อมูลขณะเยี่ยมบ้าน

สรุปได้ว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมควรเริ่มต้นฝึกตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งไปสู่วัยรุ่นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะได้รับการกล่อมเกลาพฤติกรรมที่ดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไป

การวิจัยปฏิบัติการ

การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยประเภทหนึ่งซึ่งใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน โดยมีผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและวิเคราะห์ วิเคราะห์ผลการปฏิบัติในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยปฏิบัติการมีความเหมาะสมที่จะนำมาเพื่อใช้ในการพัฒนาบุคลากรทางด้านการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะกล่าวถึงความหมาย จุดมุ่งหมาย กรอบแสดงลักษณะ กระบวนการวิจัย ขั้นตอน และสรุปหลักการของการวิจัยปฏิบัติการไว้ ดังนี้

1. ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2547 : 10 – 30) ได้ให้ความหมายของ การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างมีระบบ ผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและวิเคราะห์ วิเคราะห์ผลการปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนการลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติการดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ไขได้จริง หรือพัฒนาสภาพการณ์ของสิ่งที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประวิต เอรารธรรม์ (2545 : 5) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้าร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่

2. แนวคิดและจุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

2.1 มุ่งหวังในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยนางานที่ปฏิบัติอยู่มาวิเคราะห์หาสาระสำคัญของสาเหตุที่เป็นปัญหาอันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และร่วมกับคณะทำงานในการทำงานในการวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบ (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ . 2547 : 13)

2.2 มุ่งนำหลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้เพื่อแก้ปัญหาในสภาพการณ์เฉพาะไม่ได้ มุ่งเพื่อนำผลไปใช้กับสภาพการณ์อื่น ๆ

2.3 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาทางการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียน

3. หลักการสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ

3.1 การวิจัยปฏิบัติการ เป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษาปรับปรุงการปฏิบัติงานที่มีอยู่ให้ดีขึ้น

3.2 การวิจัยปฏิบัติการเป็นการทำงานของกลุ่ม (Group Work) และใช้การปรึกษาหรือร่วมมือทำงาน (Collaboration) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยฝึกการปฏิบัติตามทางที่กำหนด ดังนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องได้รับการฝึกอบรมด้านกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics)

3.3 การวิจัยปฏิบัติการใช้สะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) โดยประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงการฝึกหรือปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

3.4 การวิจัยปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบ (Systematic Learning Process) โดยบุคคลเกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาสร้างเป็นข้อสมมุติฐาน ทดลองฝึกปฏิบัติและประเมินผลการประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทดสอบว่า สมมุติฐานของแนวคิดนั้นผิดหรือถูก

3.5 มุ่งศึกษากับประชากรมากกว่ากับการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง โดยไม่สนใจที่จะนำผลการศึกษาไปอ้างอิงกับประชาชน แต่มุ่งที่จะนำผลที่ได้แก้ปัญหาของประชากรที่ศึกษานั้น

3.6 การวิจัยเริ่มจากปัญหาสังคมหรือปัญหาทางการปฏิบัติ มากกว่าจะเริ่มต้นจากปัญหาเชิงทฤษฎี ผลการวิจัยมุ่งนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

3.7 แบบการวิจัยปฏิบัติการ เป็นแบบเชิงพัฒนา (Development Design) คือ จุดมุ่งหมายการวิจัย สมมุติฐานและวิธีการวิจัย สามารถเปลี่ยนแปลงและกำหนดขึ้นมาใหม่ได้ โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพหรือเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงได้

3.8 ผู้ทำวิจัยควรเป็นผู้ประสบปัญหาเอง เพราะการแก้ปัญหาย่อมมีโอกาสประสบผลสำเร็จมากกว่าการแก้ปัญหาโดยบุคคลภายนอก

3.9 เป็นการวิจัยเพื่อวิเคราะห์งาน (Job Analysis) เพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.10 มุ่งที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน ในความรับผิดชอบของบุคลากรในองค์กรในวงการศึกษา ธุรกิจและอุตสาหกรรม

3.11 เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง (Innovation and Change) และวิธีการในการนำนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงไปใช้ในการปรับปรุงระบบการทำงานให้ดีขึ้น

3.12 มีลักษณะเป็นการดำเนินการ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานไปในตัวจะมีการประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะ ทำให้ทราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน กิจกรรมการประเมินผล จะนำมาใช้ในการปรับปรุงให้ไปในทิศทางที่ต้องการ

3.13 การวิจัยปฏิบัติการ ให้ความเชื่อถือมากในข้อมูลเชิงประจักษ์ และข้อมูลทางพฤติกรรม ความต่อเนื่องของกิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัย

3.14 เป็นการดำเนินงานภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมปกติและไม่พยายามที่จะควบคุมตัวแปร โดยเคร่งครัด

3.15 เครื่องมือที่เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างดำเนินการวิจัย มักจะต้องพัฒนาขึ้นมาอยู่เสมอ ตามสภาพการณ์หรือเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป

3.16 เป็นการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้อย่างหลวม ๆ ไม่ยึดมั่นอยู่กับมาตรฐานแบบการวิจัย เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการวิจัยอยู่ที่การแก้ปัญหาสภาพแวดล้อม เฉพาะหน้า ไม่ได้มุ่งแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

3.17 การประเมินคุณค่าของโครงการวิจัยปฏิบัติการ มุ่งพิจารณาในแง่ของขอบเขตที่วิธีการแก้ปัญหาหรือกระบวนการวิจัยและผลการวิจัย สามารถนำไปใช้เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานในสภาพเฉพาะได้ดี

4. กรอบแสดงลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ

4.1 เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคน มีส่วนสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเห็นเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผนการวิจัย

4.2 เน้นการปฏิบัติ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

4.3 ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อปรับปรุงแผนการปฏิบัติ

4.4 ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-Planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจร

ต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พึงพอใจและได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป

5. กระบวนการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ

กระบวนการดำเนินงานการวิจัยปฏิบัติการ มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในการดำเนินการดังนี้

5.1 การจำแนกหรือพิจารณาปัญหาที่ประสงค์จะศึกษา ผู้วิจัยและกลุ่มที่ทำการวิจัยจะต้องศึกษารายละเอียดของปัญหาที่จะศึกษาอย่างชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนซึ่งจะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีทฤษฎีรองรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น การวิเคราะห์สภาพปัญหา (Thematic Concern) ควรพิจารณาให้ครบ 4 องค์ประกอบต่อไปนี้ คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับครูนักเรียน เนื้อหาวิชา และสภาพแวดล้อม

5.2 เลือกปัญหาสำคัญที่เป็นสาระ ควรแก่การศึกษาวิจัย เลือกโดยอาศัยทฤษฎีมาร่วมพิจารณาลักษณะปัญหา แล้วสร้างวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตลอดจนอาจจะต้องสร้างสมมุติฐานของการวิจัย ในรูปแบบของข้อความที่ต้องการประเมินที่แสดงความสัมพันธ์ปัญหา กับหลักการหรือทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

5.3 เลือกเครื่องมือดำเนินการวิจัย ที่จะช่วยให้ได้คำตอบปัญหาตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เครื่องมือที่ใช้มี 2 ลักษณะ คือ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติหรือฝึกหัดตามวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติ

5.4 บันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียด ในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นความก้าวหน้า และเป็นอุปสรรคตามวงจรการปฏิบัติการ คือ ในขั้นตอนของการวางแผนการปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติการ เก็บสะสมข้อบันทึกไว้เพื่อใช้ในการปรับปรุงวงจรปฏิบัติการต่อไป และเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์หาคำตอบของสมมุติฐาน

5.5 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ของข้อมูลที่รวบรวมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบรายละเอียดของข้อมูลเพื่อให้แน่ใจในความถูกต้องแสดงรายละเอียด อธิบายสถานการณ์จัดหมวดหมู่ และแยกประเภทของกลุ่มข้อมูลตามหัวข้อที่เหมาะสม เปรียบเทียบข้อแตกต่างและคล้ายคลึงของข้อมูล

5.6 การตรวจสอบข้อมูลของกลุ่มผู้วิจัย ได้พิจารณาไว้แล้วอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสรุปหาคำตอบ ที่เป็นสาเหตุและวิธีแก้ปัญหานั้นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสรุปประมวลผลเป็นหลักการ (Principle) รูปแบบ (Model) ของการปฏิบัติหรือเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) หรือทฤษฎี (Theory) ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักตรรกวิทยา โดยวิธีอุปมาน และความรู้อิงทฤษฎีด้วย

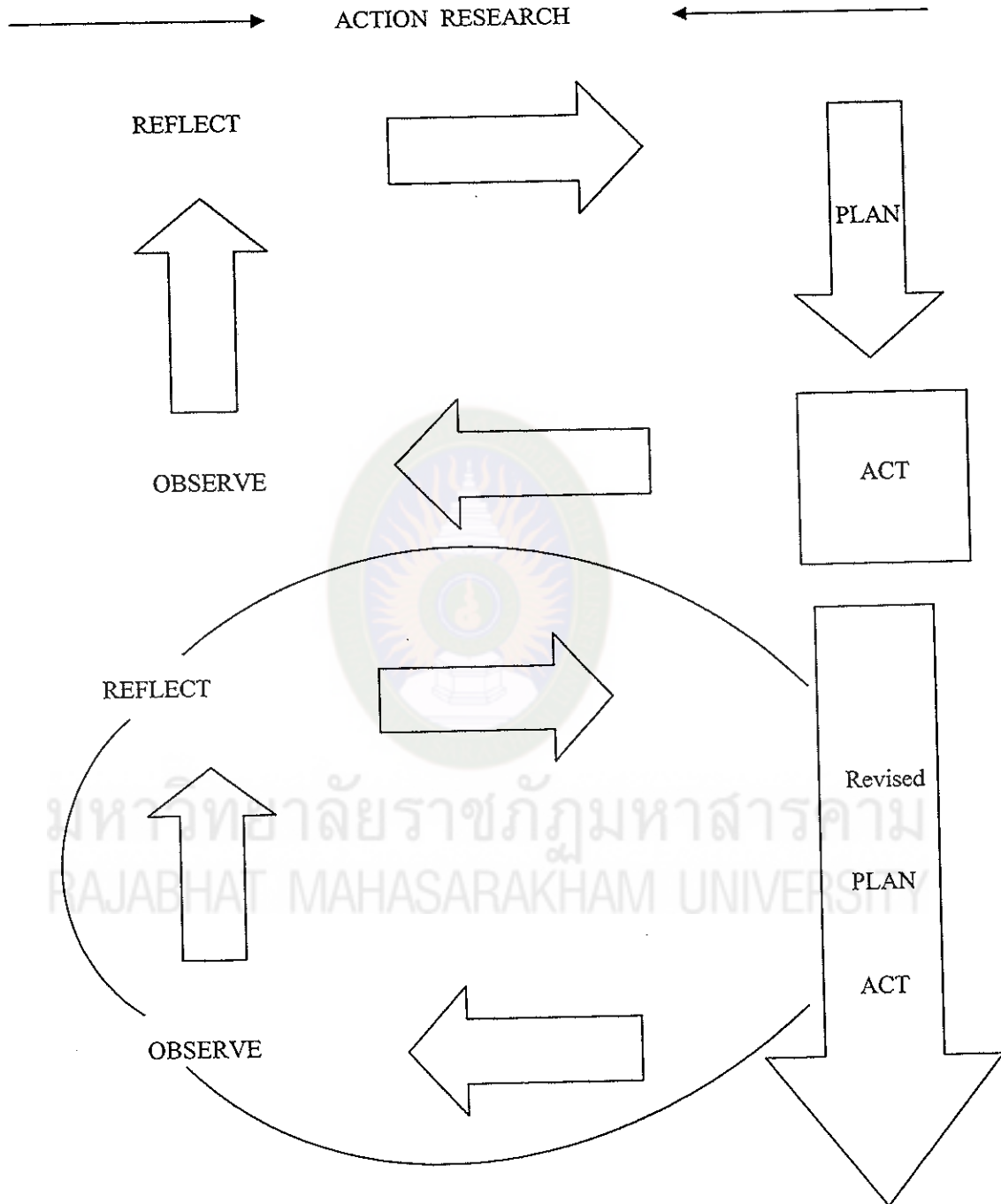
กระบวนการหรือขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการที่สำคัญและมีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาอย่างแพร่หลาย มีอยู่ 5 กระบวนการคือ กระบวนการของ “มหาวิทยาลัย” และอย่างไรก็ดีแม้ว่ากระบวนการวิจัยปฏิบัติการจะมีหลายรูปแบบแต่หลักการหรือมโนทัศน์สำคัญหรือวิธีการก็ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัยดังนี้ (ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 11-19)

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย ในประเทศออสเตรเลีย และคณะได้นำแนวคิดของมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงการจัดการศึกษาของออสเตรเลียจนได้รับการยอมรับและเผยแพร่ไปกว้างขวาง ซึ่งในความคิดของและคณะนั้นการวิจัยปฏิบัติการคือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ จะกระทำคนเดียวไม่ได้ เพราะการกระทำเพียงคนเดียวถึงแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ก็จะทำลายพลังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลุ่ม ดังนั้นในขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการจึงต้องกำหนดจุดสนใจร่วมกัน (Thematic Concern) เช่นสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรและวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพ หรือพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจวิธีการวิทยาศาสตร์ให้ลึกซึ้ง เป็นต้น เมื่อได้จุดสนใจร่วมกันแล้วก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร คือ

1. การพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานที่มีโครงสร้างและแนวทาง การวางแผนต้องมีความยืดหยุ่น และต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจส่งผลกระทบต่อแผนที่กำหนดไว้ได้
2. การปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้อย่างละเอียด รอบคอบ และมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์
3. การสังเกตผลการปฏิบัติ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐาน หรือร่องรอยต่าง ๆ อย่างมีวิจาร์ณญาณเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติ โดยอาจใช้วิธีการวัดแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วยซึ่งสารสนเทศจากการสังเกตนี้จะนำไปสู่การสะท้อนและปรับปรุงการปฏิบัติอย่างเข้าใจและถูกต้องทาง
4. การสะท้อนสะท้อนผลการปฏิบัติ เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติจากบันทึกที่ได้จากการสังเกตว่าได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานการวางแผนในวงจรต่อไป

ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย จึงประกอบด้วยจุดสำคัญทั้ง 4 จุด ดังที่กล่าวมา คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ

(Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งมีการเคลื่อนไหว
ลักษณะ “เกลียวสว่าน” ไปในจุดทั้ง 4 จุด ไม่อยู่นิ่ง และไม่จบลงด้วยตนเอง ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย Deakin

6. ขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการ

ขั้นตอนกระบวนการวิจัยปฏิบัติการเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในโรงเรียนและชั้นเรียนได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ (ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 26)

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา สํารวจ วิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงาน เพื่อกําหนดจุด พัฒนา ขั้นตอนนี้ นักวิจัยสามารถใช้วิธีการหรือเครื่องมือต่าง ๆ มาทำการรวบรวมข้อมูลได้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกเหตุการณ์ การตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสาร การ ทดสอบ ฯลฯ ในขั้นตอนนี้ถ้าหากเป็นการวิจัยปฏิบัติการที่มีบุคคลภายนอกมาร่วมเป็นนักวิจัย ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการกําหนดปัญหา หรือกําหนดจุดพัฒนา หรือหาจุดสนใจร่วมกันที่จะวิจัย ไม่ควรที่จะให้เป็นบทบาทของนักวิจัยภายนอกเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนเพื่อแก้ปัญหาและหรือเพื่อพัฒนา ขั้นตอนนี้ต้องอาศัย ผู้เกี่ยวข้องหรือกลุ่มนักวิจัยร่วมกันกําหนดแผนงานที่จะนำมาใช้ซึ่งแผนควรประกอบด้วย จุดประสงค์ของแผนขั้นตอนและวิธีการ เครื่องมือและวิธีการประเมินผลความก้าวหน้าหรือ ความสำเร็จ การรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผนอาจได้จากการสัมภาษณ์ การ ตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสารกระบวนการกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผนงาน นักวิจัยนำแผนที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติใน สภาพการณ์ทำงานที่ประสบปัญหาอยู่ และมีการรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติอย่างละเอียด รอบคอบซึ่งการรวบรวมข้อมูลนั้นอาจทำเป็นบันทึกประจำวันหรืออนุทิน การทำตาราง ปฏิบัติงาน การทำตารางวิเคราะห์และเวลา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกต เป็นการรวบรวมข้อมูลระหว่างและภายหลังการ ดำเนินงานตามแผน วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจใช้วิธีการเชิงปริมาณ เช่น การใช้ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบวัด แบบบันทึกการสังเกต แบบทดสอบ หรือวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล เมื่อได้ข้อมูลและผลการปฏิบัติตามแผนที่ กําหนดไว้แล้ว นักวิจัยรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีการร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อยที่ต้อง พัฒนาหรือแก้ไขต่อไป การรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจใช้แบบประเมินผล การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มหรือเทคนิคการระดมสมอง

หลังจากที่นักวิจัยทำการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนที่กําหนดไว้แล้ว นักวิจัยสามารถดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. ในกรณีที่แผนงานนั้นสามารถแก้ปัญหา หรือพัฒนาในสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จ

2. ในกรณีที่แผนงานนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้ง 2 กรณี นักวิจัยสามารถย้อนกลับไปเริ่มต้นที่ขั้นตอนที่ 2 ได้ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2547 : 15) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในแนวการนำไปใช้เพื่อพัฒนา ปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนจริงในโรงเรียน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan) เริ่มต้นด้วยสำรวจปัญหาที่สำคัญร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญที่ต้องการให้แก้ไขตลอดจนการแยกแยะรายละเอียดของปัญหานั้น เกี่ยวกับลักษณะของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับใคร แนวทางแก้ไขอย่างไร และจะต้องปฏิบัติอย่างไร

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Act) หลังจากทีร่วมกันวางแผนเสร็จก็ถึงช่วงการลงมือปฏิบัติตามแผนการดำเนินการ โดยการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญตลอดจนการแยกแยะรายละเอียดของปัญหานั้น เกี่ยวกับลักษณะของปัญหา เป็นปัญหาเกี่ยวกับใคร แนวทางแก้ไขอย่างไร

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความรอบคอบ โดยอาศัยเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเข้าด้วยกันเช่น

1. การจดบันทึก
2. การใช้บันทึกภาคสนาม (Field Note) เป็นการจดบันทึกเหมือนกับการใช้ระเบียบสะสม

3. การบันทึก/การบรรยายถึงพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (Ecological behavioral description) เป็นการจดบันทึกที่พยายามให้ความเข้าใจลำดับขั้นของพฤติกรรมในชั้นเรียนที่กำลังเป็นอยู่

4. การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ เช่น คู่มือครู สมุดเตรียมสอน

5. การบันทึกอนุทินหรือจดหมายเหตุรายวัน (Diaries)

6. การจดบันทึกกลางกระดาษแข็งเป็นรายเรื่อง (Item Sampling Cards)

7. การใช้ข้อมูลจากแฟ้มรายการ (Portfolio)

8. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

9. การสัมภาษณ์ (Interviews)

10. การใช้สังคัมมิติ (Sociometric Methods)

11. การใช้แบบตรวจสอบ แบบปฏิสัมพันธ์และแบบสำรวจรายการ
(Interaction Schedules and Checklists)

12. การใช้เครื่องบันทึกเสียง (Tape-recording)

13. การใช้วีดิทัศน์ (Video-recording)

14. การให้แบบทดสอบ (Test)

ขั้นที่ 4 ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflect) เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหา หรือสิ่งที่เป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ว่าสัมพันธ์กับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของ โรงเรียน และของระบบการศึกษาที่ประกอบกันอยู่ โดยผ่านการอภิปรายปัญหา การประเมิน โดยกลุ่มจะทำให้ได้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลนำไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

ประวิต เอราวรณ (2545 : 15) ได้กล่าวถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งมีการเคลื่อนไหวในลักษณะเกลียวสว่าน ไปในจุดทั้ง 4 จุด ไม่หยุดนิ่งและไม่จบลงด้วยตนเอง

หลักการสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการที่ต้องการตระหนักอยู่เสมอคือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย นั่นคือ การวิจัยชนิดนี้ไม่ควรจะทำตามลำพัง และควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัยซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนงาน แล้วดำเนินการที่ปรับปรุงใหม่ ซึ่งวงจรของ 4 ขั้นตอนดังกล่าว จะมีลักษณะการดำเนินการเป็นบันไดเวียน (Spiral) กระทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้ผลการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย การวิจัยปฏิบัติการอาจเริ่มต้นโดยครู นักเรียน นักศึกษา แล้วปฏิบัติการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางพัฒนาขึ้นโดยรับฟังความคิดเห็น ข้อติเตียนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร หรือ สังคมภายนอก บันทึกผลการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ขั้นที่สำคัญ นั่นคือ

1. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติ

2. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและการสื่อสารในห้องเรียนหรือหน่วยงานและกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องแก้ไข

3. บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคมและการจัดระบบองค์กรที่ลดอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ

4. บันทึกผลของการพัฒนาที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้วิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายธรรม ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัยและแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น

1. ประโยชน์ของการวิจัยปฏิบัติการ

ประโยชน์ของการวิจัยปฏิบัติการ สรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- 1.1 การวิจัยปฏิบัติการช่วยลดช่องว่างระหว่างการค้นพบความรู้กับการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน
- 1.2 เป็นการวิจัยที่แก้ปัญหาในชีวิตจริง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ทันที
- 1.3 เป็นการนำความรู้ ทฤษฎีหรือแนวความคิดมาทดสอบด้วยวิธีการปฏิบัติจริงซึ่งจะเป็นการขยายขอบเขตของอำนาจ ความเชื่อมั่นของความรู้หรือทฤษฎีและเป็นการเตรียมนำไปสู่การพิจารณาความรู้หรือทฤษฎีใหม่
- 1.4 เป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับนักวิจัย ในการนำทฤษฎีหรือความรู้ทางวิชาการมาใช้กับความเป็นจริง
- 1.5 สร้างทัศนคติที่ดีในการทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ การทำงานแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะการทำงานเป็นทีมแบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ยังขาดอยู่มากในสังคมไทย ซึ่งจะเป็นตัวถ่วงในการพัฒนาประเทศ ถ้าแก้ปัญหานี้ไม่ได้
- 1.6 เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนักทฤษฎีกับนักปฏิบัติ ให้มาทำงานร่วมกันเป็นการเพิ่มจุดแข็งของแต่ละฝ่าย เป็นการผนึกกำลังในการทำงานวิจัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยปฏิบัติการ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

คือ การแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายความ ซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัย และแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น

3. สรุปหลักสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ ได้ดังนี้

3.1 การวิจัยปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษา โดยการเปลี่ยนแปลง(Changing) การศึกษาและการเรียนรู้ลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงนั้น

3.2 การวิจัยปฏิบัติการเป็นการทำงานเป็นกลุ่ม (Group Work)และให้การปรึกษาหารือร่วมมือกันทำงาน(Collaboration) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการฝึกปฏิบัติ ตามแนวทางที่กลุ่มกำหนด

3.3 การวิจัยปฏิบัติการให้การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) โดยประเมินตรวจสอบทุก ๆ ขั้นตอนเพื่อปรับปรุงการฝึกหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

3.4 การวิจัยปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบ (Systematic Learning Process) โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องนำความคิดเชิงนามธรรมมาสร้างเป็นสมมติฐาน ทดลองฝึกปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติซึ่งเป็นการทดสอบ (Test) ว่าข้อสมมติฐานและแนวความคิดนั้นผิดหรือถูก

3.5 การวิจัยปฏิบัติการเริ่มตั้งแต่จุดเล็ก ๆ (Start Small) อาจจะเริ่มต้นจากบุคคล(ครู/ นักวิจัย) คนเดียวที่พยายามดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างทางการศึกษาให้ดีขึ้น โดยขณะที่ปฏิบัติต้องปรึกษา รับฟังคำคิดเห็นและอาศัยการปฏิบัติจากผู้เกี่ยวข้อง

3.6 การวิจัยปฏิบัติการเป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ให้แนวทางปฏิบัติเชิงรูปธรรมจากการบันทึก (Records) พัฒนาการของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้กระบวนการเข้าสู่ปัญหา การแก้ปัญหา การปรับปรุง และได้ผลสรุปที่สมเหตุสมผล ในขณะที่เดียวกันสามารถนำปรากฏการณ์ที่ศึกษามาประมวลเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) ได้ แนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เมื่อนำมาใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหการปฏิบัติงาน โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้เรียนรู้ และวิเคราะห์วิจารณ์จากผลที่ได้จากการปฏิบัติ จะทำให้ได้รูปแบบการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของระบบหน่วยงานได้

บริบทโรงเรียนศรีสุขพิทยาคม

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้รับอนุมัติจากกรมสามัญศึกษาให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนกันทรวิชัย เมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยมี นายเกริกชัย ชีรภักดิ์สิริ เป็นผู้ดูแลสาขา ต่อมาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2540 ได้ประกาศจัดตั้งโรงเรียนศรีสุขพิทยาคมเป็นเอกเทศ โดยโรงเรียนใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์บ้านหนองแคน มีพื้นที่จำนวน 25 ไร่ เป็นที่ตั้ง โดยมี นายเกริกชัย ชีรภักดิ์สิริ รับตำแหน่งเป็น ครูใหญ่ จนถึงปัจจุบัน

2. สถานที่ตั้งโรงเรียน

โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม ตั้งอยู่ที่บ้านหนองแคน หมู่ 8 ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150 หมายเลขโทรศัพท์ 0-4378-9331-2 เนื้อที่ทั้งหมดจำนวน 25 ไร่ ติดถนนลาดยางสายบ้านน้ำเที่ยง-บ้านหนองแคน ห่างจากบ้านหนองแคนประมาณ 100 เมตร ห่างจากบ้านน้ำเที่ยงประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอกันทรวิชัย ประมาณ 6.5 กิโลเมตร

3. อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติด บ้านหนองแคน
ทิศใต้	ติด บ้านดอนอิจันทร์- น้ำเที่ยง
ทิศตะวันออก	ติด บ้านหนองแคน
ทิศตะวันตก	ติด บ้านนาดี

4. ข้อมูลครูและบุคลากร

4.1 ผู้บริหาร วุฒิกการศึกษาสูงสุด กศ.บ. วิชาเอก เคมี ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน

4.2 รองผู้อำนวยการที่ได้รับการแต่งตั้ง จำนวน 1 คน

4.3 จำนวนครูผู้สอน(ข้าราชการครู) จำนวน 15 คน

4.3.1 ปรินญาตรี จำนวน 13 คน

4.3.2 ปรินญาโท จำนวน 2 คน

4.4 ครูอัตราจ้าง จำนวน 1 คน

4.5 ลูกจ้างชั่วคราว จำนวน 1 คน

4.6 รางวัลและผลงานดีเด่น

4.6.1 ผู้บริหาร

4.6.2 ครู ได้รับรางวัล / ผลงานดีเด่น

1) ประเภทครูแกนนำ จำนวน 5 คน

2) ประเภทครู Teacher Awards จำนวน 1 คน

5. สภาพชุมชนโดยรวม

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กในชนบท มีประชากรประมาณ 13,000 คน บริเวณใกล้เคียงโรงเรียน ได้แก่ หมู่บ้าน วัด และพื้นที่นา ของเกษตรกร อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 95 ประกอบอาชีพทำนา ร้อยละ 5 ประกอบอาชีพอย่างอื่น ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำโดยเฉลี่ยต่อปี 10,000 บาท ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องอพยพเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ ส่วนลูกหลานปล่อยให้อยู่ตามลำพัง หรืออยู่กับญาติ พอถึงฤดูการทำนาถึงกลับมาบ้าน

โอกาสและข้อจำกัดของทางโรงเรียน เป็น โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งมีเขตพื้นที่บริการติดต่อกับโรงเรียนประจำอำเภอ นักเรียนที่เข้าเรียนที่โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม เป็นเด็กนักเรียนที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ฐานะครอบครัวยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาเป็นอย่างดี เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง แหล่งเรียนรู้ โรงเรียนมีการพัฒนาโดยตลอด ปัจจุบันโรงเรียนมีอาคารเรียนแบบ 216 ล/26 จำนวน 1 หลัง และอาคารชั่วคราวกึ่งถาวร จำนวน 1 หลัง มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ได้แก่ ห้องคอมพิวเตอร์ จำนวน 1 ห้อง ห้องโสตฯ จำนวน 1 ห้อง ห้องศิลปะจำนวน 1 ห้อง ห้องเกษตรและอุตสาหกรรม จำนวน 1 ห้อง ห้องสมุด 1 ห้อง มีขนาด 128 ตารางเมตร (คิดเป็นประมาณ 2 ห้องเรียน) โรงเรียนมีการติดตั้งอินเตอร์เน็ตเพื่อการค้นคว้าของนักเรียน จำนวน 2 เครื่อง มีคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการเรียนการสอน ประมาณ 8 เครื่อง และใช้ในการสนับสนุนการเรียนการสอน จำนวน 3 เครื่อง

6. ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพโรงเรียนศรีสุขพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียนศรีสุข พิทยาคม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จากการร่วมคิด ร่วมฟังจากคณะครู – อาจารย์ นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการจัดการศึกษา จำนวน 50 คน ได้ดังนี้

6.1 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External environment)

6.1.1 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture)

เป็นปัจจัยที่เป็น โอกาสและเอื้อต่อการดำเนินการกิจของ โรงเรียน คือ สภาพของชุมชนแบบเกษตรกรรมให้ความสำคัญต่อแนวความคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา มีความต้องการให้บุตรหลานมีอาชีพที่ดีกว่าตนเอง จึงส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อเพิ่มขึ้น การคมนาคมมีความสะดวกมีการขยายตัวมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการให้ความสำคัญการร่วมมือจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไทยอย่างชัดเจน และต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและไม่เอื้อต่อการดำเนินการกิจ คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ยังไม่เป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้ค่านิยมด้านต่าง ๆ จากภายนอกเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้นักเรียนขาดความสำนึกของความเป็นไทย ประกอบในชุมชนมีการแพร่ระบาดของยาเสพติด

6.1.2 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technology)

เป็นปัจจัยที่เป็นโอกาสและเอื้อต่อการดำเนินการกิจของโรงเรียน คือ ความเจริญด้านเทคโนโลยีมีผลต่อการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนที่มีความสะดวกสบายให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และยังส่งผลให้ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อสูงขึ้น ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคไม่เอื้อต่อการดำเนินการกิจของโรงเรียน คือ ระบบโทรคมนาคม สถานบริการ สถานประกอบการ ยังไม่ทันสมัยและยังไม่เพียงพอต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญ

6.1.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic)

เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและไม่เอื้อต่อการดำเนินการกิจของโรงเรียนทั้งหมด โดยเฉพาะวิกฤตทางเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ประชาชนว่างงาน ประกอบกับประชากร

ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำเนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและขาดอาชีพเสริมที่แน่นอน และ
มั่นคง ส่งผลทำให้การระดมทุนทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาน้อยลง

6.1.4 ปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย (Politics)

เป็นปัจจัยที่เป็นโอกาสและเอื้อต่อการดำเนินการกิจของโรงเรียน คือ นโยบาย
การให้เงินกู้ยืมเรียน ทำให้ผู้ปกครองส่งลูกหลานเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
เพิ่มขึ้น ประกอบกับนโยบายกรมสามัญศึกษาการแก้ไข 0,ร,มส พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ
ระเบียบว่าด้วยการลงโทษนักเรียน นักศึกษา

6.2 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)

6.2.1 ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย (Structure and Policy)

เป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน คือ โรงเรียนได้ดำเนินการแจ้งข่าว นโยบาย
ระเบียบกฎต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติงานของ
บุคลากรได้ตามความสามารถและบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ส่วนจุดอ่อน คือ ยังไม่กำหนด
แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สนองตอบความต้องการของผู้เรียนอย่างชัดเจน

6.2.2 ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน (Service and Products)

เป็นจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็ง คือ คุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้ทักษะพื้นฐาน
ตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยเฉลี่ยมีคุณภาพอยู่ในระดับ
คุณภาพปรับปรุง ส่วนจุดแข็งคือ นักเรียนมีทักษะการจัดการ การทำงานร่วมกันที่ดี การบริการ
จัดหาทุนการศึกษาและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสืบสานวัฒนธรรมไทยอย่างต่อเนื่อง

6.2.3 ปัจจัยด้านบุคลากร (Man)

เป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน คือ บุคลากรได้รับการพัฒนาความรู้
ความสามารถตามบทบาทและหน้าที่อย่างเต็มที่และต่อเนื่อง ส่วนจุดอ่อน คือ ความร่วมมือ การ
ปฏิบัติงาน การช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทั้งในงานการเรียนการสอนและงานสนับสนุน
การเรียนการสอนนั้นลดน้อยลง

6.2.4 ปัจจัยด้านการเงิน (Money)

เป็นปัจจัยที่มีจุดแข็งทั้งหมด โรงเรียนมีการใช้จ่ายเงินไปตามแผนปฏิบัติ
การประจำปีการเงิน การบัญชีมีความมั่นคง มีระบบที่ถูกต้องและตรวจสอบได้และยังมีการให้
การสนับสนุนเป็นอย่างดี

6.2.5 ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials)

เป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน กล่าวคือ โรงเรียนมีอาคาร สถานที่เพียงพอสำหรับการเรียนการสอน มีห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ให้นักเรียน ได้ศึกษาค้นคว้า แต่ยังมีจุดอ่อนอยู่บ้างเนื่องจากยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

6.2.6 ปัจจัยด้านการบริหารและการจัดการ (Management)

เป็นปัจจัยที่เป็นจุดแข็งของโรงเรียน คือ โรงเรียนได้ทำแผนปฏิบัติการประจำปีได้อย่างชัดเจนเป็นแนวทางการดำเนินการบริหารและการจัดการอย่างดี ประกอบกับผู้บริหารมีความสามารถและเปิดโอกาสให้บุคลากร ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเพิ่มขึ้น แต่ยังมีปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนอยู่บ้าง คือ โรงเรียนอยู่ห่างไกลตัวเมือง ทำให้ขาดข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ ประกอบการตัดสินใจและการบริหารจัดการ และขาดการนิเทศกำกับติดตาม การปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

6.3 ทิศทางการพัฒนาและการจัดการศึกษาโรงเรียนศรีสุขพิทยาคม

6.3.1 วิสัยทัศน์ (Vision)

บุคลากรทุกคนเป็นคนดี เก่ง มีสุข มีความรับผิดชอบ มีวินัย ใฝ่หาความรู้ คู่คุณธรรม มีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

6.3.2 พันธกิจ (Mission)

- 1) จัดทำระบบสารสนเทศ แผนงานและโครงการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 2) เสริมสร้างและพัฒนาบุคลากรให้เป็นคนดีมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- 3) พัฒนางานวิชาการ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลการเรียนสูงขึ้นทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นเรียน
- 4) จัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 5) พัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
- 6) เน้นพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี กีฬา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี
- 7) ประสานสัมพันธ์กับชุมชนในการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
- 8) พัฒนาระบบการประกันคุณภาพ และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6.3.3 เป้าประสงค์ (Corporate Objective & School)

1) โรงเรียนมีระบบสารสนเทศ แผนงาน โครงการที่ชัดเจน สามารถมาใช้ในการบริหาร จัดการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547

2) นักเรียนทุกคนได้รับการเสริมสร้าง และพัฒนาให้เป็นคนดีและผ่านเกณฑ์การประเมินตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3) นักเรียนแต่ละช่วงชั้นมีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.50

4) ครูทุกคนสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

6) เน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี ศิลปะ ดนตรี และกีฬา ให้มีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.30 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547

7) ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546

8) โรงเรียนมีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ และระบบดูแลช่วยเหลือตั้งแต่ปีการศึกษา 2547

6.3.4 คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์

1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีความรับผิดชอบ เคารพและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ วินัยของโรงเรียนและสังคม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ

2) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้ารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

3) ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน

4) มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่น มีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี

5) มีทักษะและกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การสร้างปัญญา และมีทักษะในการผลิต

6) รักการออกกำลังกาย รู้จักเลือกบริโภคให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และมีบุคลิกภาพที่ดี ปลอดจากสิ่งเสพติดและอบายมุข

7) มีจิตสาธารณะ (เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว)

8) มีสุนทรียภาพทางด้านดนตรี กีฬา ศิลปะ

9) เป็นพลเมืองดี ยึดมั่น ในวิถีประชาธิปไตย

10) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา
ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

6.3.5 กลยุทธ์ระดับองค์กร

- 1) ส่งเสริมให้ครู อาจารย์มีความรู้ความ สามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อจัดการ
เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ โรงเรียนในการจัดและ
พัฒนาการศึกษาทุกด้านอย่างต่อเนื่อง
- 3) พัฒนาผู้เรียนให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
- 4) พัฒนาระบบบริหารและการจัดการ

6.3.6 กลยุทธ์ระดับแผนงาน

- 1) ส่งเสริมและปรับปรุงระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ
- 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 3) พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารและการจัดการให้มี
ประสิทธิภาพ
- 4) ส่งเสริมการพัฒนาครูแกนนำและครูเครือข่าย
- 5) พัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายตามความถนัดและ
ความสนใจของผู้เรียน
- 6) ส่งเสริมให้ขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มตามศักยภาพ
- 7) พัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
- 8) พัฒนาอาคารสถานที่และบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้น
- 9) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
- 10) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

6.4 สรุปการดำเนินงานการพัฒนาการศึกษาและสภาพปัญหาการเสริมสร้างวินัย นักเรียนโรงเรียนศรีสุขพิทยาคม

คุณภาพการจัดและพัฒนาการศึกษาของ โรงเรียน

1) การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

นักเรียนได้รับการพัฒนาในการจัดทำโครงการวิทยาศาสตร์อย่าง
ต่อเนื่อง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม

จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์ นักเรียนมีการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรใฝ่รู้และพัฒนาตนเอง นักเรียนมีทักษะในการทำงาน และสนใจที่จะประกอบอาชีพอิสระอย่างหลากหลาย

2) การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของครู และบุคลากร

โรงเรียนส่งเสริมให้ครู-อาจารย์ได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครูได้พัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การดำเนินการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนมีความหลากหลาย และโรงเรียนส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน ครูได้รับการพัฒนาเป็นครูแกนนำ

3) การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ และภาวะผู้นำโรงเรียน

โรงเรียนมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีการปรับปรุงโครงสร้างการทำงานครอบคลุมทุกงาน บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โรงเรียน และทำงานเป็นทีม โรงเรียนมีการนิเทศติดตามการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอน โรงเรียนมีธรรมเนียมของโรงเรียน แผนปฏิบัติการและการดำเนินงานตามแผน โรงเรียนมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นปัจจุบัน โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมร่มรื่นสะอาด มีบรรยากาศในการเรียนรู้

4) การพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่น

โรงเรียนสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากชุมชนและท้องถิ่น ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา

6.5 ปัญหาการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

สภาพปัจจุบันปัญหาการดำเนินการพัฒนางานเสริมสร้างวินัยนักเรียนของโรงเรียน พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อยู่หลายด้าน ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

6.5.1 การมาโรงเรียนสายของนักเรียน โดยในวันหนึ่ง ๆ นักเรียนจะมาโรงเรียนสายเป็นจำนวนมาก ห้องละ 3-5 คน ซึ่งโรงเรียนดำเนินการแก้ไขโดยการลงโทษ เช่น การให้ทำกิจกรรม การลงโทษ เป็นต้น

6.5.2 การขาดเรียน พบว่า นักเรียนมีสถิติการขาดเรียนในแต่ละวันเป็นจำนวนมากโดยเฉลี่ยแล้วห้องละ 3-5 คน/วัน ซึ่งถือว่าควรแก้ไขและปรับปรุง

6.5.3 การหนีเรียนในชั่วโมงเรียน พบว่า นักเรียนขาดวินัยด้านนี้จำนวนมากพอ ๆ กับการขาดเรียนและการมาสาย ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนในกลุ่มเดียวกัน

6.5.4 การทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณพื้นที่ที่รับผิดชอบ พบว่า มีนักเรียนไม่ให้ความสนใจต่อกิจกรรมเหล่านี้เท่าที่ควร จึงทำให้สภาพโดยรวมของพื้นที่ไม่สะอาด

จากสภาพปัญหาดังกล่าว โรงเรียนโดยผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ด้านความรับผิดชอบ เพื่อพัฒนาวินัยนักเรียนด้านความ รับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม

เกณฑ์การพัฒนาและการสร้างเสริมวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม มีดังนี้

1. ปรับปรุง คือ นักเรียนมีผลการประเมินการปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรม ต่ำกว่าร้อยละ 50 ตามเกณฑ์การพิจารณาอยู่ในระดับ 1
2. พอใช้ คือ นักเรียนมีผลการประเมินการปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมระหว่าง ร้อยละ 50 – 79 ตามเกณฑ์การพิจารณาอยู่ในระดับ 2
3. ดี คือ นักเรียนมีผลการประเมินการปฏิบัติงานหรือร่วมกิจกรรมระหว่าง ร้อยละ 80 ขึ้นไป ตามเกณฑ์การพิจารณาอยู่ในระดับ 3

ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณาการประเมินวินัยนักเรียน ด้านความรับผิดชอบของ โรงเรียนศรีสุขพิทยาคม อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีเกณฑ์ผ่านการประเมินตาม เป้าหมายการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ถือว่าผ่านการประเมินในระดับดี ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ ดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง ต้องเข้าร่วมระหว่างเวลา 08.10 น. ถึง เวลา 08.30 น. ผู้ที่มาหลังจากเวลา 08.30 น. ถือว่าขาดกิจกรรมหรือมาสาย นักเรียนต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธง ภาคเรียนละไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
2. การขาดเรียน หรือ การไม่มาเรียน หมายถึง นักเรียนที่ไม่มาโรงเรียนตลอดทั้งวันโดยไม่ทราบสาเหตุ นักเรียนต้องมีเวลามาเรียน ภาคเรียนละไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
3. การเข้าเรียน หมายถึง การเข้าเรียนในชั่วโมงเรียน ตั้งแต่ชั่วโมงที่ 1 – 7 ของแต่ละวันโดยไม่ขาดชั่วโมงวิชาใดวิชาหนึ่ง และมีเวลาเข้าเรียนภาคเรียนละไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
4. การรักษาความสะอาดห้องเรียน หรือปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวันของนักเรียน ในเวลาเช้าหรือเย็นของแต่ละวัน นักเรียนต้องมีเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวัน และมีผลการประเมินระดับดี ตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

5. การรักษาความสะอาดพื้นที่รับผิดชอบ หรือการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาดพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายประจำวันของนักเรียน ในเวลาเช้า หรือเย็น ของแต่ละวัน นักเรียนต้องมีเวลาในการปฏิบัติหน้าที่และมีผลการประเมินระดับดี ตลอดภาคเรียน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80

การเก็บข้อมูลแบบสามเส้า

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่เรียกว่า เทคนิคแบบสามเส้า (Triangular Method) ซึ่งได้มีผู้อธิบายรายละเอียดดังนี้

พันธุทิพย์ รามสูต (2540 : 28-29) ได้กล่าวไว้ว่า การตรวจสอบข้อมูลเนื่องจากข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะถูกสงสัยในประเด็นของความแม่นยำตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ของข้อมูล ดังนั้น จึงมีการตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีตรวจแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 1970 : 45) เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

1. ข้อมูล (Data Triangulation)
2. ผู้วิจัย (Investigator Triangulation)
3. ทฤษฎี (Theory Triangulation)
4. วิธีการ (Methodology Triangulation)

การตรวจสอบสามเส้านี้ เป็นการใช้เทคนิคของการเปรียบเทียบ คือการเปรียบเทียบภายในและเปรียบเทียบภายนอก ด้วยวิธีการต่อไปนี้

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เพื่อดูความถูกต้องของข้อมูลจากแหล่งที่ได้จากข้อมูลมาทั้งแหล่งเวลา สถานที่และบุคคล ว่าถ้าต่างเวลาต่างสถานที่และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล ข้อมูลจะแตกต่างกันหรือไม่

การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย เป็นการตรวจว่า ระหว่างผู้วิจัยแต่ละคนหรือผู้ทำการเก็บข้อมูลแต่ละคน จะมีความแตกต่างในข้อมูลที่ได้มาอย่างไร

การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี ในการตีความข้อมูล ถ้าผู้วิจัยเปลี่ยนแนวความคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบ จะทำให้ข้อสรุปจากเหตุการณ์มีความแตกต่างกันอย่างไร

การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ถ้าใช้วิธีการสนทนากลุ่มหรือสังเกตการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะแตกต่างจากหลาย ๆ วิธีร่วมกันหรือไม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยคุณภาพ ใช้วิธีการสร้างข้อสรุปจากการศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่งเป็นหลัก ไม่ใช่สถิติแต่อาศัยทฤษฎีเป็นกรอบในการสรุป ผู้วิจัยจึงต้องมีความรอบรู้ในแนวคิดทฤษฎีอย่างกว้างขวาง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางที่จะตีความข้อมูลได้หลาย ๆ แบบ การวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปมี 3 วิธี คือ

1.วิเคราะห์แบบอุปมัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปข้อมูล จากปรากฏการณ์รูปธรรมที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งการสร้างข้อสรุปในขั้นต้นจะเป็นสมมุติฐานชั่วคราว เมื่อได้รับการตรวจสอบยืนยันในขั้นต่อไปก็ถือเป็นข้อสรุป ซึ่งมีลักษณะนามธรรม ดังนั้น จึงเห็นว่า การสร้างข้อสรุปนี้ นักวิจัยจะทำอยู่เกือบทุกขั้นตอนที่ได้รับการสัมผัสกับปรากฏการณ์

2. การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดตามขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดต่อเนื่องกันไป ซึ่งอาจทำแบบที่ใช้ทฤษฎีหรือไม่ใช้ทฤษฎีก็ได้

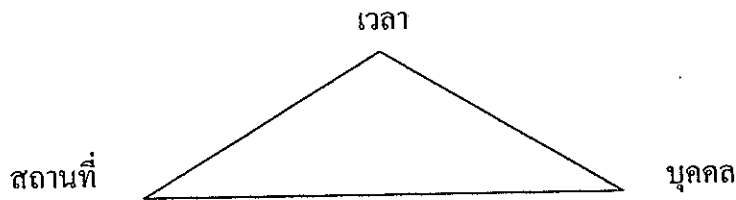
การจำแนกโดยใช้ทฤษฎี คือ การแยกปรากฏการณ์ออกเป็นการกระทำ กิจกรรม ความหมาย ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสภาพสังคม ดังอธิบายไว้ใน การวิเคราะห์ผู้วิจัยต้องพยายามตอบคำถามว่า สิ่งทีวิเคราะห์นั้นมีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร กับใคร ทำไม มีผลกระทบอย่างไร เกิดจากสาเหตุอะไร เช่น สาเหตุเดียว สาเหตุซับซ้อน สาเหตุสะสม พอทพูน รุนแรง เป็นต้น

การจำแนกโดยไม่ใช้ทฤษฎี คือ จำแนกตามความเหมาะสมของข้อมูลอาจใช้สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้วิจัยก็ได้ เช่น แบ่งชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เหตุการณ์เกิดกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวนี้ แล้วพิจารณาว่า ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นสม่ำเสมออย่างไร หรือในสถานการณ์ใดมักจะเกิด เป็นต้น

3. การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบ (Constant Comparison) คือ นำข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์ โดยทำเป็นตารางหาความสัมพันธ์ โดยการแยกแยะแต่ละปรากฏการณ์ออกเป็นส่วน ๆ 6 ส่วน ตามที่กล่าวไว้ แล้วพิจารณาว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ นั้นมีผลเป็นอย่างไร

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2536 : 41 – 42) ได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลที่เรียกว่า เทคนิคข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลในด้าน เวลา สถานที่ และบุคคล ซึ่งหมายความว่า ถ้าเวลาต่างกัน ต่างสถานที่ แล้วปรากฏการณ์จะ ยังเหมือนเดิม หรือข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ผู้วิจัยจะยังได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ ดังแผนภูมิที่ 2

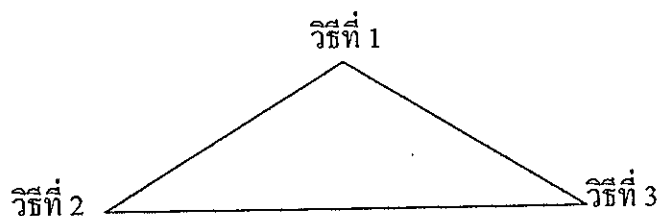
แผนภูมิที่ 2 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านการวิจัย คือ การให้ผู้วิจัยคนอื่น ๆ ได้เก็บข้อมูล และดูว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลแตกต่างกันหรือไม่ในการสังเกตปรากฏการณ์เดียวกัน เช่น การให้มีคนสังเกตการณ์มากกว่า 1 คน สัมภาษณ์มากกว่า 1 คน เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ใน ข้อมูลที่ได้มา ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย

3. การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บข้อมูล คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ แตกต่างกันในคราวเดียวกัน แล้วมาพิจารณาข้อมูลทั้ง 3 แหล่ง ไม่มีความแตกต่างกัน เราก็ สามารถสรุปข้อมูลที่ได้มามีความน่าเชื่อถือ ดังแผนภูมิที่ 4

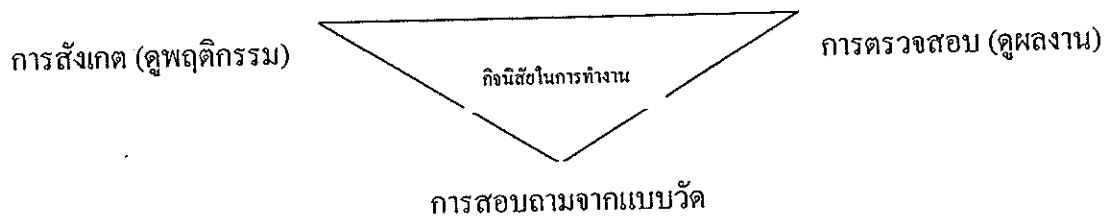
แผนภูมิที่ 4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล

แนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามหลักการเบื้องต้น เมื่อนำมาใช้ในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาการปฏิบัติงานของหน่วยงาน โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้เรียนรู้และวิเคราะห์วิจารณ์จากผลการปฏิบัติที่ได้จากการบันทึก การสังเกต การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ จะทำให้ได้รูปแบบการแก้ปัญหาหรือพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพของแต่ละหน่วยงานได้เพราะเป็นการเรียนรู้ และได้แนวทางแก้ปัญหาจากการปฏิบัติงานจริงทุกขั้นตอน โดยผู้ปฏิบัติงานเอง

ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล (2544 : 86-87) กล่าวว่า ปกติในการเก็บข้อมูลใด ๆ เราไม่คาดหวังว่าจะได้ข้อมูลซึ่งสะท้อนความเป็นจริงได้ครบถ้วน เพราะต้องมีความผิดพลาดเคลื่อนไหวจากปัจจัยต่าง ๆ อยู่เสมอในระดับมาก - น้อย ต่างกันขึ้นอยู่กับวิธีการและสถานการณ์ในการเก็บข้อมูล คือ เลือกวิธีการที่เหมาะสมและใช้ให้ถูกต้องกับสถานการณ์ในการเก็บข้อมูล

จุดเด่นประการหนึ่งของเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคนิคทางสถิติ ในที่นี้จะขอกกล่าวถึง 3 วิธี คือ

1. เทคนิคสามเส้า (Triangulation) เป็นเทคนิคที่พัฒนาจากแนวคิดของ Denzin ซึ่งมีหลายระดับ สำหรับในระดับของการเก็บข้อมูล หมายถึง การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 วิธี (นิยมใช้ 3 วิธี) เพื่อเสริมหรือยืนยันข้อมูลให้ตรงและเชื่อถือได้มากขึ้นตัวอย่างเช่น ครูต้องการศึกษากิจนิสัยในการทำงานของนักเรียน ซึ่งตัวบ่งชี้นี้ใช้แบบวัดให้นักเรียนตอบข้อมูลมีโอกาสคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ ครูจึงเลือกวิธีการสังเกต พฤติกรรมการทำงานเป็นวิธีการเสริม โดยศึกษาเจาะลึกเฉพาะรายกับทั้งเสริมด้วยการตรวจผลงาน ซึ่งจะให้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่สนับสนุนและตรวจสอบซึ่งกันและกัน เปรียบเหมือนโต๊ะที่มี 3 ขา ซึ่งน่าจะมั่นคงกว่าโต๊ะที่มีขาเดียว ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 ตัวอย่างการใช้เทคนิคสามเส้าในการเก็บข้อมูล

2. การตรวจสอบกับเพื่อนนักเรียน วิธีการตรวจสอบนี้ บ่อยครั้งจะพบว่า นักเรียนไม่กล้าหรือไม่ต้องการให้ข้อเท็จจริงกับครู ทั้งนี้อาจเป็นด้วยสถานภาพของความเป็นครู – นักเรียน โดยเฉพาะในกรณีของครูประจำชั้น ดังนั้นครูผู้วิจัยอาจสอบถามข้อมูลเดียวกันจากนักเรียนคนอื่น ๆ อาจจะทางตรงหรือทางอ้อม ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

3. การตรวจสอบจากเพื่อนครู ขณะที่ทำการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย ในระยะต้น ครูผู้วิจัยอาจให้เพื่อนครูช่วยอ่านและตรวจสอบความเป็นไปได้ (ในด้านความถูกต้อง) ของข้อมูล ครูเหล่านี้ อาจจะเป็นครูประจำชั้น หรือครูที่สอนในรายวิชาอื่น ๆ วิธีการนี้ เรียกว่า “Peer Examination” (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. 2547 : 32) ซึ่งได้เสนอในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังเช่นในงานวิจัยกรณีศึกษา

สรุปได้ว่า การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องการใช้วิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ ดี ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพหรือข้อมูลเชิงประมาณ ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องสร้างความน่าเชื่อถือได้และความแม่นยำตรง (Validity) ผู้วิจัยจึงควรตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการตรวจแบบสามเส้า เกี่ยวกับด้านข้อมูล ผู้วิจัย ทฤษฎีและวิธีการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ปิติ ประุงเรือง (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน โรงเรียนพิมายสามัคคี 1 อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่าก่อนการดำเนินงานสร้างวินัยฝ่ายปกครองยังขาดการวิเคราะห์เหตุของปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ไม่มีแผนงานหรือ โครงการปฏิบัติที่ชัดเจน การจัดเก็บเอกสารสารสนเทศฝ่ายปกครองยังไม่ดำเนินการ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองเองยังไม่มี ความชัดเจนเรื่องระเบียบวินัย ทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ อีกทั้งครูมีภาระงานการสอนและงานพิเศษอื่นมากพออยู่แล้ว ครูบางท่านจึงไม่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการกวาดล้างความประพฤติที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนเท่าที่ควรคิดคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน

ผลการพัฒนาดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน โดยใช้คู่มือครูเป็นแนวปฏิบัติ ครูเข้าใจในการบริหารงานปกครองมากขึ้น นักเรียนที่มีความประพฤติที่ไม่ดีได้รับการยกย่องประกาศเกียรติคุณ เกียรติบัตรจากทางโรงเรียน ส่วนนักเรียนที่มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ได้รับการพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงต่อไปการพัฒนางานเสริมสร้างวินัยของนักเรียน

ให้ดีขึ้นนั้น โรงเรียนจะต้องดำเนินการชี้แจงให้กับครู-อาจารย์และคณะกรรมการฝ่ายปกครอง ให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกัน โดยเฉพาะระเบียบข้อตกลงของโรงเรียนและหน่วยงานต้นสังกัด โดยจะต้องจัดทำเป็น คู่มือไว้เป็นแนวปฏิบัติงานซึ่งอาจจะใช้นวัตกรรมในการพัฒนาเสริมสร้าง วินัยนักเรียนได้หลากหลาย

พรศิริ เรืองโรจน์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวินัยของนักเรียนด้านความ รับผิดชอบเป็นหัวใจที่สำคัญ ที่จะช่วยให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นักเรียนเป็นผู้ที่มี ระเบียบวินัยที่ดี จากการศึกษาเพื่อส่งเสริมวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ 2 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวมจากการศึกษาพบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น ทั้งด้านการเรียนและการแต่งกาย การรักษาความ สะอาดร่างกาย โดยจะให้เห็นได้จากเวลาที่ครูมอบหมายงานหรือการบ้าน กลุ่มเป้าหมายจะทำ เสร็จและตรงต่อเวลา กลุ่มเป้าหมายมีการพัฒนาที่น่าพอใจ ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม พบว่า ด้านการรักษาความสะอาดนักเรียนมีการพัฒนาต่อตนเองขึ้น และช่วยกันรักษาความ สะอาดตามที่ตนเองได้รับมอบหมายมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานที่ตนเองได้รับ มอบหมาย โดยมีครูอาจารย์เป็นผู้ดูแลและให้กำลังใจ

บุญเลิศ บุญไชโย (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างวินัย นักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนบ้านสี่แยกสมเด็จ อำเภอส้มเต๋อ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ขาดการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและความมีวินัยในตนเองให้แก่ผู้เรียน นักเรียนขาดความ ตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อ

2. วิธีการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยในตนเองประกอบด้วย การฝึกอบรมให้ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าสร้างและใช้ชุดการแนะแนวการปฏิบัติการสอน ทำให้ผู้ร่วม ศึกษาค้นคว้ามีความรู้ความสามารถสร้างชุดการเรียนการสอนและสอนตามชุดการสอนให้ นักเรียนมีวินัย รับผิดชอบต่อได้และกิจกรรมสถานนักเรียนซึ่งมีกิจกรรมย่อย คือ กิจกรรม ประชุมชี้แจง กำหนดบทบาทและสร้างความตระหนัก กิจกรรมปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และ กิจกรรมยกย่องคนดี ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรับผิดชอบต่อสูงขึ้นด้วยเช่นกัน

3. ผลการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างความมีวินัยด้านความรับผิดชอบต่อ ของนักเรียน โรงเรียนสี่แยกสมเด็จ อำเภอส้มเต๋อ จังหวัดกาฬสินธุ์ นักเรียนมีพฤติกรรมด้าน ความรับผิดชอบต่อเรียนและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ดีขึ้นและในการปฏิบัติงาน

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของการศึกษา

แสงอุทัย ว่องไว (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนบ้านสวนมอญ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า

1. กิจกรรมการประกวดห้องเรียน และบริเวณรับผิดชอบทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น
2. กิจกรรมสุขภาพดีเด่น ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความสุขภาพร่างกายที่ดี แต่งกายสะอาดสวยงาม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักดูแลสุขภาพของตนเอง
3. กิจกรรมการแข่งขันกีฬาภายในนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ส่งผลให้นักเรียนวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบตามกรอบการพัฒนาเป็นอย่างดี ดังนั้น เพื่อให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน การดำเนินงานกิจกรรมประกวดห้องเรียนและบริเวณที่ได้รับเลือกในรอบที่ 2 ใช้เวลา 4 สัปดาห์เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการประกวดห้องเรียนและบริเวณรับผิดชอบ ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น ทำให้เกิดการแข่งขันและภาคภูมิใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี ส่งผลให้ห้องเรียน อาคารเรียนและบริเวณ โรงเรียนสะอาด

ประมวล ผาสุก (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนราษฎร์บำรุง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่า เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยการประชุมระดมความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โดยมอบหมายให้ครูทุกคนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ได้จัดกิจกรรมโครงการประกวดห้องเรียนดีเด่น ผลจากการศึกษาทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง พบว่า นักเรียนมีความขยันตั้งใจเรียนทำงานหรือการบ้านเสร็จและส่งตามที่ครูกำหนด รู้จักแบ่งเวลาเล่นและเวลาเรียน ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น แต่ยังมีนักเรียนอีก 3 เปอร์เซนต์ ยังส่งงานไม่สม่ำเสมอ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่านักเรียนร่วมมือในการทำความสะอาดห้องเรียน บริเวณโรงเรียนและปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากทางโรงเรียนด้วยความเต็มใจ โดยไม่ต้องรอให้ครูมาบอกให้ทำเพราะทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน แต่ยังมีนักเรียนอีก 2 เปอร์เซนต์ ที่ยังขาดความรับผิดชอบต่ออยู่ต้องให้บอกเท่านั้นจึงจะทำหน้าที่ของตนเอง

สถิต ตูลาถันย์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนโนนคำน้ำจั้นใหญ่ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตามพฤติกรรมบ่งชี้ การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการเรียน คือ ไม่หยอกล้อกัน ตั้งใจเรียน ส่งงานที่ครูกำหนดให้ทำ ส่งงานตามเวลา เข้าห้องเรียนตรงเวลา เข้าแถวเคารพธงชาติ แต่งกายถูกระเบียบโรงเรียน ไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนได้รับอนุญาต ไม่หลบหนีการเข้าแถวและทิ้งขยะในที่ที่จัดให้โดยมีพฤติกรรมความรับผิดชอบดังกล่าวสูงขึ้นไปถึง 25 คน ผลการดำเนินการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียน โดยการฝึกอบรมการสร้างและการใช้ชุดแนะแนว การปฏิบัติการสอนด้วยชุดแนะแนวและกิจกรรมสถานักเรียนอย่างต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองสูงขึ้น

สุวรรณชาติ โพธิจันทร์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบต่อตัวเอง โรงเรียนบ้านดงเมืองจอก อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

1. ด้านการรักษาความสะอาด นักเรียนในกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป รู้จักดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพตัวเองมากขึ้น ครูได้คัดเตือนน้อยลง นักเรียนจะตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สั้นอยู่เสมอ รู้จักล้างหน้าให้สะอาดหมดจด อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดอยู่เสมอ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายได้รับการซ่อมแซมให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาดมากขึ้น

2. ด้านการมีสุขนิสัยในการอุปโภคบริโภค นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่รู้จักปิดน้ำและไฟฟ้าหรืออุปกรณ์ที่ใช้ไฟฟ้หลังจากการใช้มากขึ้น รู้จักขยับถ่ายให้ถูกที่ โดยใช้ห้องน้ำห้องส้วมทุกครั้งอย่างถูกวิธี ส่วนการรับประทานอาหารนักเรียนสามารถควบคุมกิริยามารยาทตนเองได้ ไม่คุยกันเสียงดังขณะรับประทานอาหาร ใช้ช้อนใช้ภาชนะอาหารได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีมารยาทในการรับประทานอาหาร

3. ด้านการควบคุมความประพฤติตัวเอง นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ โดยไม่ทะเลาะวิวาทกับคนอื่น มีกิริยามารยาทตามแบบอย่างวัฒนธรรมไทย ปฏิบัติงานตามที่ครูมอบหมายจนเกิดผลสำเร็จ ทำให้นักเรียนมีสุขภาพดีขึ้นอยู่ร่วมกับเพื่อนอย่างมีความสุขและครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ

กร กองสุข (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนสามัคคีพิทยาคม อำเภอโนนสุวรรณ จังหวัด

บุรีรัมย์ พบว่า นักเรียนยังขาดวินัยบางประการที่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานและไม่เป็นไปตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียน นักเรียนขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การมาโรงเรียนสาย การขาดเรียน การหนีเรียน และนักเรียนขาดความรับผิดชอบด้านการรักษาความสะอาดอาคารสถานที่ และสถานที่ของส่วนรวม เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยใช้กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมสัญญาใจ กิจกรรมการเยี่ยมบ้านและกิจกรรมสะอาดทุกวัน พบว่า

1. ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรับผิดชอบต่อตนเองเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการมาโรงเรียน การมาเรียนและการเข้าเรียน โดยจะเห็นได้จากนักเรียนจะรับผิดชอบต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนกำหนดให้ ไม่มาโรงเรียนสายมาเรียนสม่ำเสมอและไม่หนีคาบเรียน นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนกลุ่มเป้าหมายยังมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในระดับที่น่าพอใจ

2. ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรับผิดชอบต่อการรักษาความสะอาดห้องเรียนและพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยได้พัฒนาตนเองมากขึ้น และให้ความสำคัญกับหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายเพิ่มขึ้นในระดับที่น่าพอใจ ผลก็คือพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนมีความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม

ธนา โฉงพิมาย (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียน ความรับผิดชอบ โรงเรียนวังไม้แดงวิทยาคม อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพปัจจุบันปัญหาวินัยในตนเองของนักเรียน คือ นักเรียนแต่งกายไม่ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนและขาดวินัยด้านการรักษาความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจึงได้ดำเนินการพัฒนาในวงรอบที่ 1 ดำเนินการโดยใช้กิจกรรม “รณรงค์การแต่งกายถูกระเบียบ” และกิจกรรม “ทำความสะอาดทุกตารางเมตร” และ “กิจกรรมโฮมรูม” ผลการพัฒนาพบว่านักเรียนที่แต่งกายผิดระเบียบลดลงจากเดิมมาก สำหรับวินัยในตนเองด้านความสะอาด พบว่า จำนวนนักเรียนที่ขาดวินัยด้านความสะอาดลดลง บริเวณโรงเรียนมีความสะอาดสวยงามขึ้น นักเรียนมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการทำความสะอาด แต่สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือนักเรียนเวลาที่ออกนอกบริเวณโรงเรียนมีนักเรียนบางส่วนแต่งกายไม่เรียบร้อยและขาดวินัยความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าจึงประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางพัฒนาในวงรอบที่ 2 ดำเนินการโดยใช้กิจกรรม “เยี่ยมบ้านนักเรียนและกิจกรรมการนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์พัฒนา พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนได้รับการขอร้องชมเชยเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในโรงเรียน สำหรับวินัยด้านความสะอาด พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความกระตือรือร้นในการร่วมมือกันทำ

ความสะอาด มีความตั้งใจต่อการทำงานมากขึ้น ในภาพรวมของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีวินัยในการทำความสะอาดห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนด้วยตนเอง โดยมีต้องมีครูช่วยกำกับดูแล

สุคนธ์ เกรือบคนโท (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนบ้านโคกยาง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพก่อนการพัฒนา โรงเรียนบ้านโคกยางได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างวินัยนักเรียน จักระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา มีการรายงานการประเมินตนเอง พบว่า มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ดัชนีชี้วัดที่ 1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ผลการประเมินรวมร้อยละ 49.01 ระดับคุณภาพ 1 หมายถึง พอใช้ การรายงานผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีจุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่ 1 คือ ด้านความมีวินัยสำหรับนักเรียนที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรเน้นวินัยความรับผิดชอบต่อตนเองด้านการตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้านการทำความสะอาดโรงเรียน เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประจุมอบรมให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวินัยด้านความรับผิดชอบและสร้างข้อตกลงในการรักษาวินัยร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย การใช้กระบวนการกลุ่มที่ส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักการและวิธีการของกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการทำงานร่วมกันและกลยุทธ์การเสริมแรงเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับนักเรียนแล้วปรากฏผลดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเองด้านการเข้าแถวหน้าเสาธงในภาคเช้าและการเข้าแถวก่อนเข้าเรียนในภาคบ่าย พบว่า สถิติจำนวนนักเรียนที่ตรงเวลาในการเข้าแถวมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกสัปดาห์ และเมื่อสิ้นสุดการพัฒนา นักเรียนทุกคนมาเข้าแถวตรงตามเวลาที่กำหนด
2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้านการทำความสะอาดห้องเรียนการทำ ความสะอาดห้องน้ำ ห้องส้วม และการทำความสะอาดบริเวณ โรงเรียน พบว่า นักเรียนได้ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดห้องเรียนห้องน้ำห้องส้วมและบริเวณโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นนักเรียนส่วนใหญ่ตั้งใจปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น รับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยดี ผลการประเมินระดับคุณภาพด้วยการรักษาความสะอาดเมื่อสิ้นสุดการพัฒนา พบว่า ระดับคุณภาพของความสะอาดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 38.88 เป็นร้อยละ 90.28 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินงานการเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Johnson (1997 : 2769 – A) ได้ศึกษาการใช้ทีมงานร่วมกันรักษาระเบียบวินัยด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน และการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครู จะช่วยลดจำนวนพฤติกรรมเกี่ยวกับการทำความผิดต่าง ๆ และส่งผลการต่อการหยุด และการเลิกพฤติกรรมเหล่านั้น นอกจากนั้นยังได้สอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการจัดทีมงานรักษาระเบียบวินัยและการจัดกลุ่มมาเพื่อให้คำปรึกษาของครูว่า จะช่วยกันป้องกันปัญหาการทำผิดวินัยซึ่งนำโรงเรียนสู่ความล้มเหลวได้หรือไม่ และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเห็นด้วยของผู้บริหารว่า มีผลต่อประสิทธิภาพของแนวปฏิบัติทั้งสองประการ และอัตราของการกระทำผิดวินัยในโรงเรียนหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนที่นักเรียนไม่ต่ำกว่าเกรด 5 และไม่เกินเกรด 8 จำนวน 180 โรงเรียนในเมืองโอเรกอน จากคำตอบที่ได้ ผู้บริหารทุกคนเห็นด้วยที่ว่า ทีมงานร่วมกันรักษาวินัยการจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครู ช่วยลดปัญหาการทำผิดวินัยและช่วยปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนและการลด เลิกพฤติกรรมทำผิดวินัย มีความสัมพันธ์กับความเห็นด้วยของผู้บริหารที่มีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานทั้งสองอย่าง

Aksoy (2000 : 473 – A) ได้ทำการศึกษาสำรวจความคิดเห็นของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาทางด้านระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนบ่อยที่สุด ผลการวิจัยพบว่าปัญหาทางด้านความวุ่นวายระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด คือ การพูดคุยในชั้นเรียนไม่ทำการบ้านมาส่ง การชกต่อยกัน การใช้คำพูดหยาบคาย การปฏิเสธคำขอร้องของครู สาเหตุของปัญหาด้านระเบียบวินัยที่มากที่สุด 5 อย่างที่จำแนกโดยครู คือ ปัญหาครอบครัว การที่ผู้ปกครองไม่เอาใจใส่เรื่องการเรียนของลูก ๆ ของพวกเขา ทักษะคิดและพฤติกรรมในทางลบของผู้ปกครองที่มีต่อเด็ก ผลของความรุนแรงที่นำเสนอในที่วิและสื่ออื่น ๆ ในชั้นเรียนมีนักเรียนมากเกินไป เทคนิคในการแก้ปัญหาด้านระเบียบวินัยที่ถูกใช้บ่อยที่สุด คือ การพูดคุยกับนักเรียนหลังเลิกเรียน การตักเตือนนักเรียนด้วยภาษากาย การเบี่ยงเบนเรื่องที่นักเรียนกำลังสนใจเสียใหม่ การขอร้องนักเรียนให้หยุด และการพูดคุยกับนักเรียนโดยลำพังในที่ส่วนตัว ส่วนเรื่องเกี่ยวกับการลงโทษทางกายครูมีความเห็นด้วยอย่างมากกับคำกล่าวที่ว่า การลงโทษทางกายจะทำให้ความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนนั้นลดลงการลงโทษทางกายจะส่งผลในทางลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและการลงโทษทางกายจะส่งผลในทางลบต่อผลสัมฤทธิ์ทางด้านวิชาการของนักเรียนสำหรับตัวแปรในด้านความเป็นมา เพศ ประสบการณ์ในการสอน ระดับการศึกษา และระดับเกรดเฉลี่ยของเด็กที่สอน การทดสอบโดยใช้สมการแบบ Chi - Square จึงทำให้พบว่ามีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 58 คะแนน

Morris (1999 : 4778 – B) ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจของครูในเรื่องการเอาใจใส่ และการประยุกต์ใช้วิธีในการจัดการกับปัญหาด้านความประพฤติที่ไม่ดีของนักเรียน ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า ครูที่เข้าร่วมการวิจัยมีความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องการใช้วิธีการเอาใจใส่ พวกเขาคาดการณ์ว่า ตนเองมีแนวโน้มที่จะจัดการกับพฤติกรรมของนักเรียน ด้วยวิธีอบรมสั่งสอน ดูแลอย่างใกล้ชิดและการให้ความเข้าใจ การให้เกียรติและความเชื่อมั่น ผลการวิจัยยังพบอีกว่า ครูเหล่านั้น ได้ใช้วิธีการดังต่อไปนี้ในการจัดการกับปัญหาด้านพฤติกรรมนักเรียน : ค้นหาความช่วยเหลือจากอาจารย์แนะแนวของโรงเรียน การใช้ความใกล้ชิด การพูดคุยกับนักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของเขาภายหลังจากจบชั่วโมงเรียนและนอกชั้นเรียน การใช้วิธีการวตาศึกษาให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง แสดงความคาดหวังในชั่วโมงเรียนนั้น ให้โอกาสแก่นักเรียนในการทำบทเรียน เรื่องราวของครูที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการแสดงออกทางอารมณ์ของนักเรียน มีผลกระทบในด้านบวกต่อครู

Brantingham (2001 : 969 – A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย กรณีศึกษา หลักการเกี่ยวกับการเป็นประชาธิปไตยถูกนำมาทำการสอนในชั้นเรียนระดับประถมศึกษาอย่างไร โดยการสังเกตในชั้นเรียน 2 ชั้นเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งตามใจความสำคัญ 3 ส่วนคือ (1) เรื่องของความมีอิสระกับความรับผิดชอบ (2) กระบวนการในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม (3) การให้เกียรติผู้อื่น อันดับแรก พบว่า ในทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมการวิจัยคิดว่า ความมีอิสระกับความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนยอมรับว่า ความอิสระต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ และการสอนให้รู้จักการรับผิดชอบต่อทำได้โดยการที่ครูต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ให้ความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน รวมทั้งให้ความเสมอภาคในการมีสิทธิออกเสียง พบว่า กระบวนการตัดสินใจ โดยวิธีการเปิดอภิปราย แสดงความคิดเห็นและหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม และสุดท้าย พบว่า ตัวอย่างของการให้ความเคารพหรือการให้เกียรติผู้อื่นในสังคมระดับชั้นเรียนและในโรงเรียน คือ การที่นักเรียนการศึกษาพิเศษสามารถเข้าร่วมเรียนในชั้นเรียนของนักเรียนการศึกษาปกติและได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน เพราะความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อการศึกษาวิจัยในชั้นเรียน

Grandmontl (2002 : 237 – A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสอนเสริมและการใช้ประโยชน์ของการบริหารชั้นเรียน ซึ่งใช้วิธีการจัดระเบียบวินัยตามหลักประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมวิธีการจัดระเบียบวินัยโดยใช้หลักประชาธิปไตยในโรงเรียนส่งผลในการช่วยปรับปรุงด้านความประพฤติของนักเรียน สนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถดูแล

ตนเองและมีความเป็นอิสระมากขึ้นและช่วยเสริมความพร้อมให้กับครูรวมทั้งผู้บริหารในการแก้ปัญหาด้านระเบียบวินัยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลในการช่วยลดระดับความเครียดในการปฏิบัติงานของครูและผู้บริหารลงได้อีกด้วย ในส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า มีนักเรียนจำนวนมากที่รู้สึกว่าคุณครูให้การดูแลเอาใจใส่ในสิทธิของผู้อื่นและรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองเมื่ออยู่ในชั้นเรียนตลอดช่วงระยะเวลาที่โรงเรียนทำการส่งเสริมวิธีการจัดระเบียบวินัยโดยใช้หลักประชาธิปไตย ผลการวิจัยจึงสามารถยืนยันได้ว่า การส่งเสริมวิธีการจัดระเบียบวินัยโดยใช้หลักประชาธิปไตยเป็นวิธีการบริหารชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพมาก

Balderson (2004 : 746) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลกระทบของการใช้รูปแบบซึ่งส่งเสริมด้านการมีความรับผิดชอบต่อตนเองที่มีต่อพฤติกรรมในด้านการละเลยหน้าที่ และพฤติกรรมด้านการเข้าสังคมในทางบวกของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มอำเภอเมือง มีผลการวิจัย พบว่า กลุ่มของนักเรียนที่ทดลองใช้รูปแบบซึ่งส่งเสริมด้านการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นกลุ่มที่แสดงผลสัมฤทธิ์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวมาทั้งหมดไปในทิศทางที่ปรารถนา แต่ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ พบว่า ยังมีผลกระทบต่อพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น พฤติกรรมด้านการเข้าสังคมในทางบวกและพฤติกรรมด้านการแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างนักเรียนนั่นเอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้รวบรวมมาพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน มีผลกระทบมาจากกระแสของสังคมนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว สภาพแวดล้อมด้านกฎระเบียบภายในโรงเรียน ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการปลูกฝังระเบียบวินัยคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม โดยให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัย สามารถควบคุมตัวเองได้ มีเหตุมีผล มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา เคารพในสิทธิของผู้อื่น ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักเรียน ได้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการปฏิบัติงานของโรงเรียนจึงต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติงานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีการกำกับติดตามการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และร่วมมือกันทุกฝ่าย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้